

CILVĒKTIESĪBAS LATVIJĀ
2004. GADĀ

2005. gada maijs

LATVIJAS
CILVĒKTIESĪBU
UN ETNISKO
STUDIJU CENTRS

LATVIAN CENTRE
FOR HUMAN
RIGHTS AND
ETHNIC STUDIES

CILVĒKTIESĪBAS LATVIJĀ 2004. GADĀ

LATVIJAS CILVĒKTIESĪBU UN ETNISKO STUDIJU CENTRS

CILVĒKTIESĪBAS LATVIJĀ 2004. GADĀ

© Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs

Starptautiskās Helsinku cilvēktiesību federācijas dalīborganizācija

Alberta iela 13, Rīga, LV-1010

Tālr.: 371 7039290

Fakss: 371 7039291

e-pasts: office@humanrights.org.lv

Mājas lapa: www.humanrights.org.lv

Izdevums sagatavots iespēšanai: SIA *Puse Plus*

ISBN 9984-9707-7-9

SATURS

Priekšvārds	6
Ievads un politiskais konteksts	7
Vēlēšanas un politiskās tiesības	8
Tiesu vara un nacionālie cilvēktiesību aizsardzības mehānismi	10
Spīdzināšana, pazemojoša apiešanās un tiesību aizsardzības institūciju darbinieku dienesta pilnvaru pārsniegšana	12
Apstākļi ieslodzījuma vietās	14
Patvēruma meklētāji un imigranti	17
Psihoneiroloģiskās iestādes	18
Pilsonība	20
Rasisms, ksenofobija un neiecietība	23
Diskriminācija	28
Mazākumtautību tiesības un sabiedrības integrācija	29
Vārda brīvība	32
Biedrošanās un pulcēšanās brīvība	33
Reliģijas brīvība	37
Dzimumu līdztiesība un sieviešu tiesības	38
Pacientu tiesības	39
Starptautiskās cilvēktiesību aizsardzības institūcijas	41
1. pielikums LCESC juridiskās konsultācijas 2004. gadā	45
2. pielikums LCESC aktivitātes 2004. gadā	46
3. pielikums LCESC darbinieki 2004.gadā	62
4. pielikums LCESC 2004. gada finansiālās darbības pārskats	63

Priekšvārds

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs (LCESC) tika izveidots 1993. gadā kā neatkarīga nevalstiska organizācija, kas aktīvi darbojas cilvēktiesību un etnisko attiecību jomā. LCESC nodarbojas ar cilvēktiesību monitoringu, pētniecību un politikas analīzi, interešu aizstāvību, cilvēktiesību izglītību un apmācību, konferenču un semināru organizēšanu, sniedz ekspertu atzinumus valsts un citām institūcijām, kā arī juridiskas konsultācijas par cilvēktiesību jautājumiem. LCESC ir daliborganizācija Starptautiskajā Helsinku cilvēktiesību federācijā (International Helsinki Federation for Human Rights) – cilvēktiesību organizāciju tīklā, kas darbojas daudzās Eiropas drošības un sadarbības organizācijas (EDSO) dalībvalstīs.

2004. gadā LCESC saņēma institucionālu atbalstu no Atvērtās sabiedrības institūta (Budapešta), bet galvenie projektu finansējuma avoti bija Eiropas Komisija, Nīderlandes Ārlietu ministrija (MATRA) un ES Eiropas Rasisma un ksenofobijas monitoringa centrs. LCESC turpināja īstenot Sorosa fonda deleģēto programmu *Cilvēku ar garīgās attīstības traucējumiem un garīgi slimo interešu aizstāvībai*.

LCESC ik gadu publicē ziņojumu par cilvēktiesību stāvokli Latvijā. Pirmais pārskats (par situāciju 1998. gadā) tika izdots 1999. gadā. LCESC nepretendē uz visaptverošu Latvijas cilvēktiesību ainu atspoguļojumu, tomēr mēģina izcelt aktuālās problēmas un galvenos attīstības virzienus jomās, kas ir tā uzmanības lokā. Tās ir cilvēktiesību ievērošana slēgtajās iestādēs, mazākumtautību tiesības un attiecības ar pamatnāciju, diskriminācija, rasisms un ksenofobija. Darbā tiek izmantoti dažādi avoti: pētījumi, publicēta un npublicēta oficiāla informācija, plašsaziņas līdzekļu sniegtā informācija, individuālas intervijas un monitoringa vizītēs iegūtie materiāli un liecības. Analīze veikta starpdisciplināri – izmantojot juridiskās, socioloģiskās un politikas zinātnes analītiskās metodes.

Ilze Brands Kehre,
LCESC direktore

Ievads un politiskais konteksts

2004. gadā galvenie notikumi Latvijas politiskajā un vēsturiskajā kontekstā neapšaubāmi bija pievienošanās NATO 2. aprīlī un iestāšanās Eiropas Savienībā (ES) 1. maijā. Kaut arī pirmsiestāšanās gados valstī notika daudz strukturālu, institucionālu, likumdošanas un politikas izmaiņu, gada sākumā vēl joprojām nebija pieņemta liela daļa ES pieprasītās likumdošanas, nerunājot par tās reālu ieviešanu. Marta vidū tika paziņots, ka līdz iestāšanās brīdim vēl jāpieņem 36 likumi un 200 regulējošu normatīvo aktu. Drīz pēc tam neatliekamo ES jautājumu risināšanai tika sasauktas Ministru kabineta papildu sēdes. Kaut arī nedēļu pirms iestāšanās ES Eiropas Komisijas pārstāvji ziņoja, ka Latvija saistības ir izpildījusi, nebija pārsteidzoši, ka pēciestāšanās periodā atklājās – ne mazums ES direktīvu likumdošanā ir pārņemtas tikai daļēji vai arī nav pārņemtas vispār.

Iekšpolitikas jomā 2004. gadā turpinājās valdību īsā politiskā mūža tendence, kaut arī valdošā koalīcija un īstenotās politikas pamatnostādnes mainījās tikai nedaudz. Gada laikā bija vairākas politiskās krīzes, un to rezultātā divreiz mainījās valdība. “Jaunā laika” premjerministra Einara Repšes četru partiju koalīcijas valdību (“Jaunais laiks” (JL), Zaļo un zemnieku savienība (ZZS), Latvijas Pirmā partija (LPP), “Tēvzemei un Brīvībai”/LNNK (TB/LNNK)), kas bija pie varas kopš 2002. gada novembra, martā nomainīja mazākuma valdību Zaļo un zemnieku savienības pārstāvja Induļa Emša vadībā. Tās sastāvā bija divas iepriekšējās valdības koalīcijas partijas (ZZS, LPP) un Tautas partija (TP), bet vairs ne JL un TB/LNNK. Šīs valdības nestabilo spēju saglabāt vairākumu Saeimā nodrošināja piecu bijušo Tautas saskaņas partijas (TSP) biedru pāriešana uz Latvijas Pirmo partiju februārī, kā arī ārpus koalīcijas partijām esošo deputātu neoficiāls atbalsts.

Kaut arī baumas par drīzu valdības maiņu bija dzirdamas bieži, tās krišana oktobra beigās tomēr bija negaidīta. Tautas partija, kuras pārstāvis finanšu ministrs O. Spurdziņš bija atbildīgs par valsts budžeta likumprojektu, nobalsoja pret budžeta pieņemšanu. Līdz ar to Saeimas vairākums noraidīja budžeta likumprojektu, un tas vienlaikus nozīmē neuzticības izteikšanu valdībai.

2. decembrī Tautas partijas premjerministra Aigara Kalviša vadībā tika izveidota jauna valdība, kur koalīcija atkal mainīja seju, iesaistot JL, bet atstājot ārpus valdības TB/LNNK viņu pašu pasludinātā labvēlīgā opozīcijā. Kaut arī bieži deklarējusi atbalstu integrācijas jautājumiem kā prioritāriem, Latvijas Pirmā partija atteicās no Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta vadības, kuru pārņēma JL ministrs Ainars Latkovskis. Mazākumtautību izglītības reformas laikā īpaši nozīmīgais izglītības un zinātnes ministra amats no LPP pārgāja JL kontrolē Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu

komisijas bijušās priekšsēdētājas Inas Druvietes personā, kura sabiedrībā zināma kā stingras valsts valodas politikas piekritēja.

Vēlēšanas un politiskās tiesības

Pirmās Eiropas Parlamenta (EP) vēlēšanas notika 12. jūnijā. Kaut arī iedzīvotāju līdzdalība tajās bija zema – piedalījās 41% balsstiesīgo vēlētāju (salīdzinājumam: Saeimas pēdējās vēlēšanās 2002. gadā piedalījās 72% balsstiesīgo vēlētāju), šis rādītājs atbilst vēlētāju aktivitātes līmenim Francijā, Vācijā un Austrijā un bija augstāks nekā vecajās ES dalībvalstīs Zviedrijā, Somijā, Portugālē un Lielbritānijā.

Četras no deviņām Latvijas deputātu vietām EP ar 30% vēlētāju balsu negaidīti ieguva pārstāvji no TB/LNNK, kas iepriekšējās Saeimas vēlēšanās tik tikko pārsniedza 5% barjeru. Četras vietas ieguva labēji centriskās partijas: 20% vēlētāju balsu nodrošināja divus deputātu mandātus bijušā premjera Einara Repšes partijai “Jaunais laiks”, pa vienai vietai ieguva Tautas partija un partija “Latvijas ceļš”, kura 2002. gadā neiekļuva Saeimā. Vienu mandātu saņēma kreisi orientētā pārveidotā radikālā opozīcijas partija “Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā” (PCTVL). Jāatzīmē, ka no šīs partijas ievēlētajai pārstāvei Tatjanai Ždanokai, pamatojoties uz viņas darbību Komunistiskajā partijā pēc 1991. gada 13. janvāra, likums liedza tiesības kandidēt Saeimas un pašvaldību vēlēšanās. Iespēju kandidēt Eiroparlamenta vēlēšanās viņai nodrošināja janvāra beigās Saeimā pieņemtais un asi diskutētais lēmums neattiecināt vēlēšanu tiesību ierobežojumus uz jauno Eiropas Parlamenta vēlēšanu likumu.

Jūnijā Eiropas Cilvēktiesību tiesa (ECT) pasludināja spriedumu Tatjanas Ždanokas lietā par svītrošanu no vēlēšanu saraksta un Rīgas domes deputātes mandāta anulēšanu, pamatojoties uz iepriekš minēto vēlēšanu tiesību ierobežojumu. Tiesa ar piecām balsīm par un diviem atsevišķiem viedokļiem pret nolēma, ka pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 1. protokola 3. pants (tiesības uz brīvām vēlēšanām) un konvencijas 11. pants (pulcēšanās un biedrošanās brīvība) un sūdzības iesniedzējai nodarīti materiālie zaudējumi un morālais kaitējums, kas valstij jāatlīdzina. Latvijas valdība tomēr nolēma lūgt lietu izskatīt ECT Lielajā palātā, kuras sēdes laiks 2004. gada beigās vēl nebija noteikts.

Cits vēlēšanu tiesību ierobežojumu aspekts Latvijā kļuva aktuāls, kad tuvojās beigām 10 gadu termiņš, līdz kuram bija pieļaujama personas sadarbības fakta ar VDK konstatēšana un šādas informācijas izmantošana atbilstoši 1994. gada likumam “Par bijušās Valsts drošības komitejas dokumentu saglabāšanas, izmantošanas un personu sadarbības fakta ar VDK konstatēšanu”. Šis likums, piemērots kopā ar vairākiem speciālajiem likumiem, liedz

bijušajiem VDK darbiniekiem un informatoriem kandidēt Saeimas un pašvaldību vēlēšanās, ieņemt noteiktus profesionālos un valsts amatus, kā arī iegūt pilsonību naturalizējoties. Kad Saeima pieņēma grozījumus minētajā likumā, arī aizliegums kandidēt vēlēšanās būtībā tika pagarināts vēl par 10 gadiem – līdz 2014. gada jūnijam. 20 Saeimas deputātu iesniedza pieteikumu Satversmes tiesā par šo grozījumu atbilstību Satversmei, taču līdz gada beigām tas netika izskatīts.

Pastāvīgo iedzīvotāju nepilsoņu tiesību jautājums aktualizējās 2004. gadā, kad normatīvajos aktos tika izdarīti grozījumi, lai nodrošinātu atbilstību ES *acquis* (skat. nodaļu “Pilsonība”). Līdztekus Latvijas pilsoņiem politiskās tiesības vēlēt un tikt ievēlētiem Eiropas Parlamentā ar 2004. gada janvārī pieņemto Eiropas Parlamenta vēlēšanu likumu tika attiecinātas arī uz citu ES valstu pilsoņiem. Lai nodrošinātu Latvijā pastāvīgi dzīvojošo ES pilsoņu tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās, gatavojoties 2005. gada pašvaldību vēlēšanām, septembrī tika grozīta Satversme un novembrī tika pieņemti grozījumi Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā. Nepilsoņiem šīs tiesības netika paredzētas, un šis jautājums pat netika nopietni apspriests.

Grozījumi Pilsētas domes, novada domes un pagasta padomes vēlēšanu likumā tomēr paplašināja vēlēšanu tiesības, atceļot aizliegumu balsot aizdomās turētajām, apsūdzētajām un tiesājāmām personām, kuras atrodas apcietinājumā. Pirms pēdējām Saeimas vēlēšanām Satversmes tiesa atzina par pretkonstitucionālām līdzīgas normas Saeimas vēlēšanu likumā, tomēr likumā, kas regulē pašvaldību vēlēšanas, tās līdz pat šo grozījumu pieņemšanai bija spēkā.

2005. gada janvāra pirmajās dienās izveidojās ar vēlēšanām saistīta strīdīga situācija attiecībā uz valodas lietojumu. TB/LNNK nosūtīja Centrālajai vēlēšanu komisijai (CVK) vēstuli, iebilstot pret CVK veidotajiem informatīvajiem videoklipiem krievu valodā, kuros bija parādīta vēlēšanu kārtība un kurus bija paredzēts demonstrēt Latvijas TV 7. kanālā. Tā kā valsts institūcijām jāsniedz informācija sabiedrībai tikai valsts valodā, krievu valodas lietošana oficiālas informācijas izplatīšanai tika vērtēta kā Valsts valodas likuma, kā arī likuma “Par Centrālo vēlēšanu komisiju” pārkāpums. Kaut arī CVK priekšsēdētājs Arnis Cimdars paskaidroja, ka videoklipi krievu valodā tapuši pēc krievvalodīgo iedzīvotāju lūguma, jo daļa vēlētāju saņem informāciju tikai no krievu valodā rakstošiem un raidošiem medijiem, dažas dienas vēlāk – krietnu laiku pirms 12. marta pašvaldību vēlēšanām – CVK videoklipus pārtrauca raidīt.

Tiesu vara un nacionālie cilvēktiesību aizsardzības mehānismi

Satversmes tiesa

Satversmes tiesa turpināja stiprināt savu lomu, garantējot likumdošanas atbilstību Satversmei un cilvēktiesību normām. 2004. gadā tā saņēma 399 pieteikumus, no kuriem 246 tika nodoti tiesas kolēģijām. Satversmes tiesa izskatīja 26 lietas un pasludināja spriedumus 12 lietās. 2004. gadā Satversmes tiesa pirmo reizi ierosināja lietas pēc vispārējās jurisdikcijas tiesu un administratīvo tiesu pieteikumiem (9). Lietas tika ierosinātas arī pēc fizisko personu konstitucionālajām sūdzībām (11), Saeimas deputātu pieteikumiem (3), juridisko personu pieteikumiem (2) un Valsts cilvēktiesību biroja pieteikuma (1).

Atsauce uz diskriminācijas aizliegumu, kas nostiprināts LR Satversmes 91. pantā, vairākkārt ietverta iesniegumos Satversmes tiesai. 2004. gadā tā četros gadījumos ir analizējusi, vai tiesību normu saturs nepārkāpj vienlīdzības principu jeb diskriminācijas aizliegumu, tādā veidā vienlaikus izskaidrojot, kā piemērojamas diskriminācijas aizliegumu saturošās normas.

Administratīvās tiesas

1. februārī vienlaikus ar Administratīvā procesa likuma stāšanos spēkā darbu sāka jaunizveidotās administratīvās tiesas, tādējādi ieviešot procedūru izpildvaras darbību tiesiskuma pārbaudei. Administratīvās tiesas izskata lietas, kurās persona pārsūdz valsts, pašvaldību iestāžu un to amatpersonu lēmumus vai rīcību. Likums ievieš kārtību, saskaņā ar kuru pieteicējam administratīvajā procesā nav pieteikumā jānorāda juridiskais pamatojums, bet tiesai ir pienākums noskaidrot visus lietas juridiskos apstākļus. Jaunievedums ir arī iespēja fiziskai personai pilnvarot savu pārstāvi mutiski tiesā uz vietas.

2004. gadā Administratīvā rajona tiesa saņēma 2658 pieteikumus un izskatīja 1030 lietu, kas ir gandrīz divreiz vairāk, salīdzinot ar vispārējās jurisdikcijas tiesām, kuras 2003. gadā, kad vēl nedarbojās administratīvās tiesas, kopumā izskatīja 583 administratīvās lietas. Administratīvā apgabaltiesa saņēma 1111 lietu un izskatīja 406 lietas. Visvairāk pieteikumu un izskatīto lietu attiecas uz Valsts ieņēmumu dienesta pieņemtajiem lēmumiem un rīcību (729), pašvaldību lēmumiem (649), daudz lietu skar arī valsts policiju (249) un pašvaldības policiju (100).

Lielais saņemto pieteikumu skaits, nepietiekamais finansējums un kvalificētu tiesnešu trūkums noved pie lietu uzkrāšanās un ilgjiem izskatīšanas termiņiem. Administratīvā rajona tiesa bija nodrošināta tikai ar 12 tiesnešiem no 20 paredzētajiem. Arī Administratīvajā

apgabaltiesā bija vairākas tiesnešu vakances. Visas administratīvās tiesas instances atrodas tikai galvaspilsētā Rīgā, un, kaut gan tajās var vērsties visi Latvijas iedzīvotāji, fiziskajām un juridiskajām personām reģionos trūkst informācijas par administratīvo procesu. Vienā gadījumā kāda pašvaldība atteicās sniegt Administratīvajai rajona tiesai informāciju, norādot, ka viņiem ir pašiem sava rajona tiesa.

7. oktobrī Saeima pirmajā lasījumā pieņēma Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu aprēķināšanas un atlīdzināšanas likuma projektu, kurā noteikts, kādā kārtībā un apmērā valsts pārvaldes iestādēm jāsedz personām prettiesiski nodarītie zaudējumi.

Valsts cilvēktiesību birojs

2004. gadā pieauga Valsts cilvēktiesību biroja (VCB) saņemto sūdzību skaits – 5092 sūdzības (1376 rakstiskas, 3716 – mutiskas). Lielākā daļa no tām bija par tiesībām uz mājokli, sociālo tiesību jautājumiem, kā arī personas tiesībām uz humānu apiešanos un cieņas respektēšanu. 16. jūnijā Valsts prezidente iesniedza Saeimā Tiesībsarga biroja likuma projektu, kas paredz paplašināt VCB mandātu un darbības jomas, kā arī nostiprināt tā neatkarību, taču līdz gada beigām likums netika pieņemts. Saskaņā ar paredzētajiem grozījumiem Likumā par Valsts cilvēktiesību biroju, kas 2. decembrī skatīti Valsts sekretāru sanāsmē, VCB būs atbildīgā speciālā iestāde par vienlīdzīgas attieksmes principa īstenošanu Latvijā saskaņā ar ES direktīvu 2000/43/EC (tā saukto Rasu direktīvu).

Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likumprojekts

Gada beigās iezīmējās iespējami nozīmīgi uzlabojumi juridiskās palīdzības pieejamības ziņā, kad 25. novembrī Saeimā pirmajā lasījumā tika pieņemts Valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības likuma projekts. Šā likumprojekta mērķis ir izveidot vienotu kārtību un uzlabot tiesas pieejamību indivīdiem civillietās, administratīvajās lietās un krimināllietās, nodrošinot bezmaksas juridisko palīdzību personām ar zemiem ienākumiem. Likumprojekts paredz bezmaksas juridisko palīdzību arī bēgļiem un personām, kam piešķirts alternatīvais statuss vai pagaidu aizsardzība Latvijas Republikā, nosaka valsts nodrošinātās juridiskās palīdzības sniegšanas pamatus, nosacījumus un apjomu strīdu risināšanai ārpus tiesas un tiesā, juridiskās palīdzības sniedzējus (persona, kas atbilstoši Advokatūras likumā noteiktajām prasībām var būt par advokātu, zvērināts notārs, zvērināts tiesu izpildītājs un juridiska augstskola, kura atbilst likumā noteiktajiem kritērijiem), kā arī paredz izveidot Juridiskās palīdzības administrāciju.

Spīdzināšana, pazemojoša apiešanās un tiesību aizsardzības institūciju darbinieku dienesta pilnvaru pārsniegšana

Saskaņā ar Valsts policijas Iekšējās drošības biroja datiem, 2004. gadā tika saņemtas 3022 sūdzības par policijas pārkāpumiem un 1740 gadījumos sāka dienesta izmeklēšana. 193 dienesta pārbaudes bijušas par vardarbību pret personām, 12 gadījumos pārkāpumi apstiprinājušies, un 13 policijas darbinieki sodīti. Rīgā no 88 dienesta pārbaudēm par vardarbību pret personu tikai vienā apstiprinājās pārkāpumi un viens policijas darbinieks tika sodīts. Valstī netiek atsevišķi apkopota statistika par dienesta pārbaudēm sakarā ar nāves gadījumiem policijā, nav pieejama arī detalizēta statistika par ierosinātajām krimināllietām pret policijas darbiniekiem par vardarbību pret personu un šo lietu iznākumu.

No 12. līdz 15. februārim Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs un Sabiedriskās politikas centrs "Providus" rikoja anonīmu telefonakciju, kuras mērķis bija iedrošināt iedzīvotājus ziņot par policijas vardarbību. No teju 300 saņemtajiem zvaniem par policijas darbinieku pārkāpumiem gandrīz puse informēja par policijas darbinieku vardarbību, tai skaitā nopratināšanas laikā policijā.

11. oktobrī Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu kolēģija, uzskatot pirmstiesas izmeklēšanā iegūtās liecības par nelikumīgi iegūtām, attaisnoja tiesājamo V.C., kurš 2002. gada martā tika apsūdzēts slepkavībā vainu pastiprinošos apstākļos. Tiesājamais V.C. apgalvoja, ka atzinies noziedzīga nodarījuma izdarīšanā pēc tam, kad policijas darbinieki lietojuši spēku pret viņu policijas telpās Brīvības ielā 61 un Gaujas ielā 17. V.C. miesas bojājumus, kas iegūti laikā, kad viņš bija aizturēts, apstiprināja ekspertu atzinumi. V.C. tika arī 29 stundas turēts Rīgas rajona policijas pārvaldes telpās, nevis nogādāts īslaicīgās aizturēšanas izolatorā, kā to paredz likums. Tiesas kolēģija lēma, ka attiecībā pret V.C. ir pārkāptas ne tikai procesuālās normas, kas regulē personas aizturēšanas kārtību, bet arī Satversmes 95. pants, kas paredz spīdzināšanas un citādas cietsirdīgas vai cieņu pazemojošas izturēšanās aizliegumu, kā arī Latvijai saistošās Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. pants, kas paredz spīdzināšanas aizliegumu. Prokurors iesniedza apelācijas protestu, un lieta tika nosūtīta izskatīšanai apelācijas instancē. Tiesas sēde paredzēta 2005. gada aprīlī. Vienlaikus Valsts policijas Personālsastāva inspekcija sāka dienesta izmeklēšanu par Valsts policijas Galvenās kriminālpolicijas pārvaldes Organizētās noziedzības un korupcijas apkarošanas biroja un Rīgas rajona policijas pārvaldes kriminālpolicijas darbinieku rīcību. Dienesta pārbaudes materiāli tika nosūtīti izskatīšanai Valsts policijas Izziņas pārvaldei, kas ierosināja krimināllietu pret VP GKP ONKAB darbiniekiem. Tā kā Valsts policijas Iekšējās drošības birojs konstatēja, ka pirmstiesas izmeklēšanā nav iegūti pietiekami pierādījumi, kas apstiprinātu V.C. teikto par policijas darbinieku vainu miesas bojājumu nodarīšanā, tika pieņemts lēmums par krimināllietas izbeigšanu.

Masu saziņas līdzekļos plaši aprakstīti vairāki gadījumi sakarā ar policijas vardarbību un psiholoģisko spiedienu, kas bijuši par iemeslu cietušo nāvei. 2. jūnijā Rīgas Latgales priekšpilsētas tiesa notiesāja ar brīvības atņemšanu uz trim gadiem nosacīti ar pārbaudes laiku uz diviem gadiem trīs bijušos Rīgas pašvaldības policijas darbiniekus E. Kalniņu, Ē. Auzbiķi un A. Arnicānu. 2003. gada 21. jūnijā, izsaukti sakarā ar konfliktu par tirdzniecības vietām puķu tirgū, policijas darbinieki aizturēja I.M. un ievietoja viņu dienesta mikroautobusā, no kura viņa vēlāk esot izgrūsta. No gūtajiem miesas bojājumiem I.M. slimnīcā mira. Policijas darbiniekiem tika celta apsūdzība pēc KL 125. panta 3. daļas (par tišu smaga miesas bojājuma nodarīšanu, kas vainīgā neuzmanības dēļ bijis par iemeslu cietušā nāvei), 317. panta 2. daļas (par dienesta pilnvaru pārsniegšanu, ja tā izraisījusi smagas sekas vai ja tā saistīta ar vardarbību) un 319. panta 1. daļas (par valsts amatpersonas bezdarbību). Tiesa policijas darbiniekus pirmajās divās apsūdzības daļās atzina par nevainīgiem un attaisnoja pierādījumu trūkuma dēļ, bet notiesāja par valsts amatpersonas bezdarbību.

6. martā policija aizturēja 70 gadu veco K.S. uz aizdomu pamata, ka viņš veicis zvanu, nepatiesi informējot par Sporta pilī ievietotu spridzekli Krievu skolu aizstāvju kongresa laikā. K.S. vairākas reizes tika pratināts policijā un desmit dienu pēc sākotnējās aizturēšanas izdarīja pašnāvību. K.S. radnieki uzskata, ka līdz pašnāvībai viņu noveda policijas darbinieku apiešanās un draudi ieslodzīt cietumā. Tika ierosinātas divas krimināllietas: viena – pret K.S. par apzināti nepatiesu ziņojumu, otra – pret izziņas izdarītāju par novešanu līdz pašnāvībai. Latvijā veiktā fonoskopiskā ekspertīze apstiprināja K.S. vainu, bet ārvalstīs veiktā – noliedza. Pretrunīgo ekspertīžu un citu pierādījumu trūkuma dēļ krimināllieta tika izbeigta. Savukārt krimināllietu par novešanu līdz pašnāvībai izbeidza noziedzīga nodarījuma sastāva trūkuma dēļ, jo tika secināts, ka izziņas izdarītājam nebija nodoma novest K.S. līdz pašnāvībai. 30. martā Valsts policijas Iekšējās drošības birojs ierosināja dienesta pārbaudi un veica izmeklēšanu. Pārbaudē konstatēja, ka K.S. lietas izziņas izdarītāja nebija pārbaudījis visas liecības, un viņai tika piemērots disciplinārsods – rājiens, kuru viņa pārsūdzēja Iekšlietu ministrijā, kas disciplinārsodu atstāja spēkā. Izziņas izdarītāja vērsās Administratīvajā rajona tiesā, kas līdz gada beigām pieteikumu vēl nebija izskatījis.

2004. gadā divas reizes tika atlikta apelācijas tiesas sēde Rīgas apgabaltiesā lietā, kurā četri policijas darbinieki apsūdzēti tišā smagu miesas bojājumu nodarīšanā čigānu tautības vīrietim, kas noveda pie cietušā nāves. Iepriekš 2003. gada 5. jūnijā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesa policistus attaisnoja pierādījumu trūkuma dēļ.

No 2004. gada 5. līdz 12. maijam Latvijā trešajā – *ad hoc* (pēkšņā ārupuskārtas) – vizītē ieradās Eiropas Padomes Spīdzināšanas novēršanas komiteja, lai izvērtētu Latvijas atbildīgo iestāžu veiktos pasākumus, izpildot pēc komitejas 2002. gada vizītes tapušās rekomendācijas. Komiteja pievērsa īpašu uzmanību jautājumiem, kas skar policijas darbinieku apiešanos ar aizturētajām personām, apstākļus policijas izolatoros un ieslodzījuma vietās, kā arī uz mūžu notiesāto personu režīmu un tām piemērotos drošības pasākumus. Līdz gada beigām Latvija vēl nebija devusi atļauju publiskot Eiropas Padomes Spīdzināšanas novēršanas komitejas otrās periodiskās vizītes (2002. gadā) ziņojumu.

12. februārī Saeima pirmajā lasījumā izskatīja un noraidīja Aizturēšanas un apcietinājuma izpildes likuma projektu, un personu turēšanu policijā joprojām regulē Valsts policijas īslaicīgās aizturēšanas izolatoru nolikums, kas tiek klasificēts kā ierobežotas pieejamības informācija un publiski nav pieejams. Aizturēto personu informēšana par viņu tiesībām no aizturēšanas brīža (tiesībām uz advokātu, tiesībām informēt radnieku par aizturēšanu u.c.) vēl aizvien ir problemātiska. Apcietinātās personas izmeklēšanas darbību veikšanai joprojām bieži pārvieto no izmeklēšanas cietumiem uz policijas izolatoriem, kur tās nereti pavada pat pāris mēnešu.

Apstākļi daudzos policijas īslaicīgās aizturēšanas izolatoros, jo īpaši Ventspilī, Aizkrauklē, Krāslavā, Daugavpilī, Liepājā un Rīgā vēl arvien vērtējami kā necilvēcīgi.

Apstākļi ieslodzījuma vietās

2004. gadā samazinājās gan ieslodzīto kopskaits, gan apcietināto personu, jo īpaši apcietināto sieviešu, īpatsvars. Tas noticis dažādu faktoru ietekmē, piemēram, 2003. gadā pieauga tiesnešu skaits Rīgas apgabaltiesā, noteikti lietu izskatīšanas termiņi dažādās kriminālprocesa stadijās personām, kas atrodas apcietinājumā, kā arī pieaugusi tiesnešu izpratne par starptautiskajiem standartiem apcietinājuma piemērošanā.

Tomēr joprojām saglabājās augsts ieslodzīto skaits – 326 ieslodzītie uz 100 000 iedzīvotāju. No visām 2004. gadā notiesātajām personām 25,5% tika piespriesta brīvības atņemšana, un vidējais brīvības atņemšanas termiņš pieauga līdz 4,5 gadiem. Apcietināto īpatsvars ieslodzīto nepilngadīgo vidū joprojām saglabājās nepieļaujami augsts – 58,5%.

31. decembrī ieslodzīto kopskaits Latvijas 15 cietumos bija 7796. No tiem 2726 jeb 35% atradās apcietinājumā (par 5% mazāk nekā 2003. gadā) un 5070 bija notiesātas personas. Ieslodzīto sieviešu skaits bija 416, no kurām 135 jeb 32,4% bija apcietinātās un 281 – notiesāta. No 229 nepilngadīgajiem ieslodzītajiem 134 bija apcietināti un 95 – notiesāti.

2004. gadā apcietinājums kā drošības līdzeklis tika piemērots 3518 gadījumos.

2. decembrī Eiropas Cilvēktiesību tiesa pasludināja spriedumu lietā *Mihails Farbtuhs pret Latviju*. Tiesa nolēma, ka M. Farbtuha gadījumā noticis Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 3. panta (spīdzināšanas, necilvēcīgas vai pazemojošas apiešanās vai soda aizliegums) pārkāpums, atzīstot, ka soda izciešanas apstākļi Matīsa cietumā nebija piemēroti, ņemot vērā M. Farbtuha vecumu, veselības stāvokli un īpašās vajadzības, tāpēc tie uzskatāmi par cilvēka cieņu pazemojošiem. Tiesa piesprieda sūdzības iesniedzējam kompensāciju 5000 EUR apmērā morālā kaitējuma un 1000 EUR apmērā tiesāšanās izdevumu atlīdzināšanai. Latvijas tiesa 1916. gadā dzimušo Mihailu Farbtuhu bija atzinusi par vainīgu noziegumos pret cilvēci un genocīdā un notiesājusi ar brīvības atņemšanu uz 5 gadiem, taču viņš tika atbrīvots no ieslodzījuma pirms termiņa sakarā ar slikto veselības stāvokli.

Vienīgajā cietumā nepilngadīgajiem ieslodzītajiem – Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem – saglabājās ievērojama pārapdzīvotība. Lai gan oficiāli šajā iestādē ir 125 vietas, decembrī tajā atradās 175 nepilngadīgie. Cietuma izmeklēšanas nodaļas apstākļi joprojām ir nožēlojami un vērtējami kā necilvēcīgi un pazemojoši.

Kaut gan likums nosaka termiņu nepilngadīgo turēšanai apcietinājumā (6 mēneši pirmstiesas izmeklēšanā, 6 mēneši no lietas saņemšanas tiesā līdz pirmās instances tiesas spriedumam, kopā – 12 mēnešu), vairāki nepilngadīgie apcietinājumā atradās ilgāk par gadu, jo likums nenosaka lietas izskatīšanas termiņu apelācijas stadijā.

Oktobrī tieslietu ministre Vineta Muižniece paziņoja par ministrijas plāniem celt jaunu cietumu ar 3000 vietām, un decembra beigās ministrija publicēja nepilnīgi sagatavotu ieslodzījuma vietu attīstības koncepciju, kurā paredzēts paplašināt pašreizējo cietumu sistēmu, piedāvājot divas alternatīvas – uzcelt vienu cietumu ar 3000 vietām vai trīs cietumus, katru ar 500–700 vietām (kopējās izmaksas 38 miljoni latu). Par galvenajiem celtniecības iemesliem tiek minēta cietumu novecojusi infrastruktūra un pārapdzīvotība. Koncepcijā netika skaidri norādīts, vai pēc jaunu iestāžu uzcelšanas tiks slēgti kāds no esošajiem cietumiem.

9. decembrī stājās spēkā Latvijas Sodū izpildes kodeksa grozījumi, kas noteic, ka notiesāto sarakste ar ANO institūcijām, Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisiju, Valsts cilvēktiesību biroju, prokuratūru, tiesu, aizstāvi, kā arī notiesāto ārvalstu pilsoņu sarakste ar savas valsts diplomātisko vai konsulāro pārstāvniecību nav pakļaujama pārbaudei, turklāt notiesāto saraksti, izņemot saraksti ar aizstāvi, apmaksā brīvības atņemšanas iestāde. Tomēr laiks rādīs, vai tiesas jēdzienu cietumu darbinieki uztvers tā plašākajā izpratnē, ietverot arī Satversmes tiesu un Eiropas Cilvēktiesību tiesu. Grozījumi paplašina notiesāto nepilngadīgo

kontakts ar ār pasauli – viņiem gadā atļauts izmantot 12 ilgstošās satikšanās (no 36 līdz 48 stundām) ar tuviem radniekiem. Līdz tam ilgstošās satikšanās bija paredzētas tikai pieaugušajiem notiesātajiem. Decembrī Cēsu audzināšanas iestādē nepilngadīgajiem šim nolūkam vēl nebija iekārtotas atbilstošas telpas. Grozījumi arī paredz, ka pēc notiesātās mātes lūguma un ar bāriņtiesas (pagasttiesas) piekrišanu bērns līdz četrus gadu vecumam var uzturēties kopā ar māti brīvības atņemšanas iestādē.

Gan starptautiskās, gan vietējās organizācijas regulāri turpināja kritizēt apstākļus Centrālcietuma slimnīcā. Novembrī valdība piešķīra Ls 630 000 pirms pieciem gadiem sāktais Olaines cietuma slimnīcas celtniecības turpināšanai. 2004. gadā, salīdzinājumā ar iepriekšējo gadu, mazāk ieslodzīto slimo ar aktīvo tuberkulozi, savukārt pieaudzis HIV inficēto un AIDS slimnieku skaits. Kopējais aktīvās tuberkulozes slimnieku skaits gada laikā sasniedza 278, bet HIV inficēto un AIDS slimnieku bija attiecīgi 700 un 55. Lai arī, saskaņā ar amatpersonu teikto, Latvijas cietumu sistēmā nepastāv oficiāla HIV inficēto segregācijas politika, prakse liecina, ka ievrojama daļa HIV inficēto tiek nosūtīti uz Pārlielupes cietumu.

Saskaņā ar ieslodzījuma vietu pārvaldes datiem, 2004. gadā cietumos notika deviņas pašnāvības, ieskaitot nepilngadīgā ieslodzītā pašnāvību Matīsa cietumā. Joprojām aktuāla ir vardarbības problēma ieslodzīto vidū. 23. decembrī no citu ieslodzīto nodarītajiem miesas bojājumiem nomira 21 gadu vecais Valmieras cietuma ieslodzītais R.R. Viņu sākotnēji ievietoja Valmieras slimnīcā, kur dežurējošais ķirurgs pēc izmeklēšanas atzina, ka cietušā veselības stāvoklis pieļauj pārvešanu uz Centrālcietuma slimnīcu, kur viņš nomira. Viens no ieslodzītajiem ir saukts pie kriminālatbildības par miesas bojājumu nodarīšanu, un ieslodzījuma vietu pārvalde uzsākusi dienesta izmeklēšanu.

Aprīlī Valmieras cietumā sešas reizes pēc kārtas disciplināri sodīja notiesāto, kura diagnoze ir C hepatīts akūtā formā un neseno pārciesta tuberkulozes pneimonija infiltratīvā formā kreisās plaušas destrukcijas fāzē, kā dēļ viņš iepriekš deviņus mēnešus bija ārstējies Centrālcietuma slimnīcā. Četri no šiem disciplinārsodiem bija ievietošana soda izolatorā uz 15 diennaktīm, tādējādi notiesātais atradās tā sauktajā karcerī 60 dienu bez pārtraukuma. Notiesātais apgalvoja, ka viņš visā disciplinārsoda izciešanas laikā ne reizi nav bijis svaigā gaisā. Pieaugušajiem ieslodzītajiem, kuri ievietoti soda izolatorā, likumā pastaigas nav paredzētas. Izņēmums ir tuberkulozes slimnieki, kuriem ik dienu atļauta stundu ilga pastaiga.

2004. gadā deviņos no 15 cietumiem tika piedāvātas izglītības iespējas, taču tikai 8% ieslodzīto bija iesaistīti vispārējās izglītības programmās un mazāk par 5% – akreditētās arodizglītības programmās. Lielākā daļa izglītības programmās iesaistīto ieslodzīto bija nepilngadīgie. Kaut arī lielākajai daļai nepilngadīgo apcietināto tiek nodrošinātas iespējas

izglitoties, dažos cietumos, piemēram, Matīsa cietumā, laiks, ko nepilngadīgie apcietinātie pavadā mērķtiecīgās aktivitātēs, ir ierobežots un nepārsniedz pāris stundu dienā.

Patvēruma meklētāji un nelegālie imigranti

2004. gadā patvērumu Latvijā pieprasījušas septiņas personas un nevienai netika piešķirts bēgļa statuss. Kopš 1998. gada, kad Latvija sāka izskatīt patvēruma pieteikumus, bēgļa statuss piešķirts tikai astoņiem cilvēkiem, pēdējo reizi – 2001. gadā. 2004. gadā viena no šīm personām naturalizējās un ieguva Latvijas pilsonību, tādējādi zaudējot bēgļa statusu. Alternatīvais statuss iepriekšējos gados piešķirts deviņiem cilvēkiem, no kuriem pieci 2004. gadā šo statusu zaudēja, jo atgriezās savā mītnes zemē.

Administratīvā apgabaltiesa iesniedza Satversmes tiesā pieteikumu par Imigrācijas likuma 61. panta 6. daļas atbilstību LR Satversmes 92. pantam (tiesības uz taisnīgu tiesu). Apstrīdētā norma noteica, ka iekšlietu ministra pieņemtais lēmums par personas iekļaušanu to personu sarakstā, kurām ieceļošana Latvijā ir aizliegta, nav pārsūdzams. 6. decembrī Satversmes tiesa pasludināja spriedumu, kurā norādīja, ka šī norma liedz tiesības pakļaut tiesu varas kontrolei izpildvaras darbības attiecībā uz privātpersonu un nesamērīgi ierobežo personas tiesības uz taisnīgu tiesu, tāpēc neatbilst Satversmes 92. pantam. Apstrīdētā norma tika atzīta par spēkā neesošu no 2005. gada 1. maija.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa 21. oktobrī pieņēma izskatīšanai pēc būtības Natellas Kaftailovas iesniegumu pret Latvijas Republiku. Iesniedzēja sūdzas, ka pārkāpts Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. pants, kas nosaka tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi, jo netiek legalizēts viņas statuss Latvijā, kur viņa pastāvīgi dzīvo jau divdesmit gadu. Iesniegums skar vairākus jautājumus, kas aktuāli ne tikai iesniedzējai: piemēram, vai persona, kam formāli nav tiesību uz nepilsoņa statusu, bet kas ieradies uz dzīvi Latvijā jau padomju varas periodā, var legalizēt savu statusu Latvijā kā bezvalstnieks; vai šāda persona var tikt ievietota nelegālo imigrantu uzturēšanās nometnē, ja nav izpildījusi izbraukšanas rīkojumu; vai tiek pārkāptas personas tiesības uz privāto dzīvi, ja tā pēc ilga kādā valstī pavadīta laika tiek izraidīta uz valsti, no kuras emigrējusi, bet ar kuru zaudējusi saikni.

Nelegālo imigrantu uzturēšanās nometnē "Olaive" 2004. gadā kopumā tika ievietotas 146 personas (2003. gadā 174, 2002. gadā 214). Nometnē vienlaikus uzturējās 10–20 cilvēku: personas, kuras pieprasījušas patvērumu, bet kuru identitāte vēl nav noskaidrota; personas, kuru patvēruma pieprasījums noraidīts un kuras gatavojas izraidīt; bet lielākoties personas, kuras nelikumīgi šķērsojušas LR robežu vai citādi pārkāpušas ārzemnieku ieceļošanas un uzturēšanās kārtību. Pēdējā kategorijā joprojām tiek ietverti arī cilvēki, kas savulaik legāli

ieradušies valsts teritorijā un kam ir ilglaicīga saikne ar Latviju – pastāvīga mītne, ģimene –, taču dažādu iemeslu dēļ nav nokārtoti dokumenti, kas nepieciešami, lai uzturētos LR. Līdz ar to viņi nevar deklarēt dzīvesvietu, reģistrēt laulību vai legāli strādāt. Valsts robežsardzes un Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes amatpersonas dažkārt šādus aizturēšanas gadījumus publiski pamatojušas ar draudiem sabiedriskajai kārtībai, ko viņi radot kā personas bez reģistrētas dzīvesvietas un legāliem iztikas līdzekļiem.

2004. gadā LCESC konstatēja gadījumus, kad personas, kas nebija likumā paredzētajā kārtībā nokārtojušas uzturēšanās atļaujas, nokļuva nometnē “Olaine” pēc dzīvesbiedra – Latvijas pilsoņa vai nepilsoņa – nāves, lai gan tām bija izveidojusies pastāvīga un noturīga saikne ar valsti. Vienā gadījumā sieviete bija ievietota nometnē kopā ar bērnu, kurš dzimis un apmeklē skolu Latvijā.

Gadījumos, kad nevar konstatēt personas saistību ar kādu citu valsti un tā jāatbrīvo no nometnes, tomēr nav iespējams legalizēt šīs personas statusu Latvijā. Tādos gadījumos Pilsonības un migrācijas lietu pārvalde izsniedz izceļošanas dokumentu, kas būtībā ir veidlapa ar personas datiem un fotogrāfiju un nedod ne tiesības legāli uzturēties valstī, ne arī ceļot.

Imigrācijas likums noteic, ka aizturētajiem ir tiesības iesniegt sūdzību prokuroram; saņemt juridisko palīdzību; personiski vai ar pārstāvja palīdzību iepazīties ar materiāliem, kas saistīti ar viņa aizturēšanu; sazināties sev saprotamā valodā, ja nepieciešams, izmantojot tulka pakalpojumus. Praksē aizturētajām personām ir ierobežotas iespējas aizstāvēt savas tiesības, jo lielākajai daļai nav līdzekļu, lai noalgotu juristu, un valsts šādos gadījumos nepiedāvā juridisko palīdzību. Dažos gadījumos aizturētajiem esot liegtas tiesības iepazīties ar savu personas lietu, jo Valsts robežsardzes amatpersonas uzskatot, ka šie dokumenti satur slepenu informāciju. Aizturētās personas apgalvoja, ka sarakstes iespējas ir atkarīgas no tā, vai nometnes administrācija izsniedz aploksni un marku un nogādā sūtījumu pastā. Nometnes teritorijā nav iespējams iegādāties markas, aplokšnes un telekartes.

Šobrīd aizturēto personu uzturēšanās kārtība nometnē “Olaine” vēl arvien netiek regulēta ar likumu, bet tikai ar iekšēju normatīvu aktu – Valsts robežsardzes pavēli. Ierobežojumi, kādi noteikti aizturētajiem, līdzinās ierobežojumiem, kādi noteikti personām, kas izcieš brīvības atņemšanas sodu.

Psihoneiroloģiskās iestādes

2004. gadā neliels progress noticis Psihiatriskās palīdzības likumprojekta virzībā. Likumprojekts paredz, ka tikai tiesa var pieņemt galīgo lēmumu par ievietošanu psihiatriskajā stacionārā un ārstēšanu pret personas gribu. Turklāt tiesai jālūdz Zvērinātu

advokātu padome, lai tā norīko personai pārstāvi. Likumprojekts tika skatīts Ministru kabineta Valsts sekretāru sanāsmē, bet tālāka virzība nenotika.

Oktobrī TV3 pievērsa sabiedrības uzmanību iespējamiem cilvēktiesību pārkāpumiem specializētajā sociālās aprūpes centrā "Iecava" personām ar garīga rakstura traucējumiem. Vairāki centra iemītnieki un bijušie darbinieki vērsās Labklājības ministrijā (LM), lūdzot izvērtēt iestādes direktora Jevgeņija Razumnija atbilstību ieņemamajam amatam. Pamatojoties uz agrāk iesniegtu sūdzību, Sociālās palīdzības fonds (kopš 2004. gada 1. novembra – LM Sociālo pakalpojumu pārvalde) veica pārbaudi un konstatēja, ka ar rīcībnespējīgo klientu finanšu līdzekļiem rīkojusies īpaši izveidota sociālās aprūpes centra komisija, nevis rīcībnespējīgo personu aizgādņi, kā tas paredzēts normatīvajos aktos. Turklāt iestādes direktors nav ievērojis aprūpes centrā noteikto laika sadalījumu darbam un atpūtai, nodarbinot iemītniekus arī atpūtai paredzētajā laikā. Savukārt LM veiktajā pārbaudē konstatēts, ka sociālā aprūpes centra "Iecava" iemītnieki nav pienācīgi informēti par savām tiesībām un pienākumiem. 1. novembrī pēc LM Sociālās palīdzības fonda iesnieguma, pamatojoties uz sūdzību par vardarbību pret kādu centra iemītnieci, Bauskas rajona policijas pārvalde ierosināja krimināllietu pret sociālās aprūpes centra "Iecava" darbinieku par noziedzīgu nodarījumu pret aprūpes centra klienti. Aizdomās turētais darbinieks uz izmeklēšanas laiku tika atstādināts no ieņemamā amata.

2004. gadā turpinājās tiesvedība LR LM specializētā sociālās aprūpes centra bērniem ar garīga rakstura traucējumiem "Veģi" lietā, kur par cietsirdību un vardarbību pret bērniem tika apsūdzēti vairāki darbinieki. Pēc labklājības ministres rīkojuma "Veģu" direktors iesniedza Talsu rajona tiesā prasību par darba tiesisko attiecību izbeigšanu ar septiņiem darbiniekiem. Pret trim darbiniekiem prasītājs atteicās no prasības, un 16. jūnijā Talsu rajona tiesa noraidīja prasību pret pārējiem četriem darbiniekiem. Tiesa secināja, ka nav iegūti pārliecinoši pierādījumi par atbildētāju darbībām, kas būtu pretējas bērnu interesēm. Spriedums netika pārsūdzēts.

2004. gadā nav notikusi būtiska attīstība sabiedrībā balstītās¹ alternatīvās aprūpes izveidē personām ar psihiskās veselības un garīga rakstura traucējumiem. 21. jūlijā ar LM rīkojumu tika apstiprināta Nacionālā programma "Sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūciju infrastruktūras un aprikojuma uzlabošana", kas paredz veidot pusceļa mājas² sešos specializētajos valsts sociālās aprūpes centros personām ar garīga rakstura

¹ Sabiedrībā balstīta (community based) – institucionālajai aprūpei alternatīva aprūpe, kas personai ļauj saņemt ārstniecības un sociālās rehabilitācijas pakalpojumus dzīvesvietā.

² Pusceļa māja vai treniņdzīvoklis – ārpus institūcijas esoša uzturēšanās mitne uz laiku līdz sešiem mēnešiem personām ar psihiska vai garīga rakstura traucējumiem neatkarīgas dzīves prasmju atjaunošanai, nostiprināšanai un pilnveidošanai pirms izrakstīšanās uz mājām vai uz grupu/sociālo dzīvokli.

traucējumiem³. Tomēr programma, kurā plānots ierīkot pusceļa mājas jau esošajās institūcijās, šķiet, vairāk koncentrējas uz konkrēto sešu sociālās aprūpes centru apstākļu un infrastruktūras uzlabošanu. Nacionālajā programmā nav izdevies radīt vienotu sabiedrībā balstītas alternatīvās aprūpes attīstības politiku, jo tā attiecas tikai uz dažu LM pakļautībā esošo sociālās aprūpes centru klientiem, nevis uz Veselības ministrijas pakļautībā esošo psihoneiroloģisko slimnīcu ilgtermiņa pacientiem un tiem vairākiem simptomiem iedzīvotāju ar garīga un/vai psihiska rakstura traucējumiem, kas gaida rindā uz vietu sociālajos aprūpes centros. Nacionālā programma neparedz ne mehānismu aprūpes centru personāla pārkvalifikācijai, lai sekmētu klientu pāreju uz sabiedrībā balstītas alternatīvās aprūpes pakalpojumiem, ne arī pārejai uz grupu dzīvokļiem, – līdz ar to radot šaubas, vai šo institūciju klienti atgriezīsies sabiedrībā.

2004. gadā aktualizējās jautājums par personu, kas atrodas specializētajos valsts sociālās aprūpes centros personām ar garīga rakstura traucējumiem, atzišanu par rīcībnespējīgām. Lai gan šajās iestādēs ir arī iemītnieki, kas praktiski neapzinās savu rīcību un nav spējīgi paši pieņemt lēmumus, līdz 2003. gadam sociālās aprūpes centros procentuāli bija maz rīcībnespējīgu personu un šīs iestādes nepraktizēja rīcībnespējas atņemšanas ierosināšanu. 2003. gadā Labklājības ministrija vēstulē aicināja sociālās aprūpes centru direktorus “izvērtēt potenciālos klientus, kam jānoņem rīcībnespēja”. Ņemot vērā, ka ir grūtības atrast aizgādņus rīcībnespējīgām personām, LM ierosināja, ka par aizgādņiem varētu kļūt sociālās aprūpes centru darbinieki, galvenokārt sociālie aprūpētāji un sociālie darbinieki. Lai gan sociālā aprūpētāja iecelšana par aizgādni personai, kuru viņš aprūpē, rada interešu konfliktu, monitoringa vizīšu laikā LCESC vairākkārt konstatēja, ka bāriņtiesas un pagasttiesas par aizgādņiem tomēr iecēlušas sociālās aprūpes centru darbiniekus. Sociālās aprūpes centrā “Litene” LCESC konstatēja, ka ar tiesas lēmumu par rīcībnespējīgiem atzīti 93 iemītnieki, no kuriem aizgādņi iecelti tikai 38 iemītniekiem, turklāt 20 no tiem par aizgādņiem ieguvuši divus iestādes sociālos darbiniekus. 55 aprūpes centra “Litene” klienti, kam nav iecelti aizgādņi, šā gada iemesla dēļ nav tiesīgi saņemt 15% no sev likumīgi pienākošās pensijas vai savu ikmēneša pabalstu.

Pilsonība

2004. gadā tika sasniegts rekords gan naturalizācijas iesniegumu, gan naturalizēto personu skaita ziņā. Saņemtie 21 297 iesniegumi gandrīz divkārt pārsniedza iepriekšējā gada iesniegumu skaitu un bija ievērojami vairāk nekā līdz šim visaktīvākajā – 1999. gadā, kad pēc Pilsonības likuma liberalizācijas tika reģistrēti 15 000 iesniegumu. Straujais iesniegumu

³ Specializētie valsts sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas centri personām ar garīga rakstura traucējumiem “Jelgava”, “Ilgi”, “Allaži”, “Ropaži”, “Rūja” un “Kalupe”.

skaita pieaugums, kas sākās 2003. gada septembrī pēc referenduma par iestāšanos ES, nemazinājās arī turpmāk, apliecinot, ka iestāšanās ES ir naturalizācijas pieauguma iemesls. 2004. gada martā pirmo reizi reģistrēti vairāk nekā divi tūkstoši iesniegumu mēnesī, un pēc īslaicīga samazinājuma šāds iesniegumu skaita līmenis saglabājās līdz septembrim.

Kopš 1995. gada, kad tika sākts naturalizācijas process, līdz 2004. gada 31. decembrim naturalizējoties Latvijas pilsonību ieguvušas 85 352 personas. Tomēr 2005. gada 1. janvārī gandrīz 20% Latvijas iedzīvotāju – 452 033 personas – vēl aizvien bija nepilsoņi. Vairāk nekā puse nepilsoņu (aptuveni 225 000) dzīvo Rīgā. Kaut arī gandrīz visi nepilsoņi ir mazākumtautību pārstāvji, vairāk nekā puse Latvijā dzīvojošo krievu ir pilsoņi (340 000), savukārt aptuveni 300 000 ir nepilsoņi. Baltkrievu vidū ir divreiz vairāk nepilsoņu nekā pilsoņu, bet ukraiņiem šī atšķirība ir vēl izteiktāka: 43 000 nepilsoņu un 13 000 Latvijas pilsoņu.

Līdztekus naturalizācijas iesniegumu skaita pieaugumam sakarā ar iestāšanos Eiropas Savienībā jāmin arī vairākas valdības iniciatīvas pilsonības jomā. Februārī Ministru kabinets izdarīja grozījumus 1999. gada noteikumos Nr. 32 un Nr. 34 par naturalizācijas iesniegumu pieņemšanas un izskatīšanas kārtību, atsakoties no vairākām novecojušām un sarežģītām prasībām. Naturalizācijas pretendents vairs nav jāiesniedz izziņa par savu dzīvesvietu, un naturalizācijas iesniegumu var iesniegt jebkurā Naturalizācijas pārvaldes reģionālajā nodaļā (iepriekš – tikai reģistrētās dzīvesvietas nodaļā). Jaunie grozījumi arī paredz, ka iesniegumā vairs nav obligāti jānorāda informācija par iesniedzēja tautību, bet to var darīt pēc iesniedzēja vēlēšanās.

Aprīlī īpašu uzdevumu ministrs sabiedrības integrācijas lietās, īpašu uzdevumu ministrs bērnu un ģimenes lietās un Naturalizācijas pārvalde īstenoja informatīvu kampaņu, izsūtot pa pastu 15 000 vēstuļu tiem nepilsoņiem, kuru bērni dzimuši pēc 1991. gada 21. augusta un ir tiesīgi saņemt pilsonību reģistrācijas kārtībā bez naturalizēšanās. Akcijas rezultātā ievērojami palielinājās iesniegumu skaits šādu bērnu reģistrēšanai: Naturalizācijas pārvalde 2004. gadā saņēma vairāk nekā 2000 iesniegumu un piešķīra pilsonību gandrīz 1800 nepilsoņu bērniem. 2004. gadā saņemto iesniegumu skaits pārsniedza visus iepriekšējos rādītājus kopš 1999. gada, kad tika ieviesta pilsonības piešķiršana reģistrācijas kārtībā. Tomēr, lai arī līdz 2004. gada 31. decembrim kopējais iesniegumu skaits bija 3440, nepilsoņu bērnu skaits ar tiesībām tikt reģistrētiem kā LR pilsoņiem vēl aizvien bija augsts – vairāk nekā 15 000. Tā kā likums nepilsoņu bērniem neparedz automātisku pilsonības piešķiršanu, Latvijā vēl aizvien dzimst bērni ar nepilsoņa statusu.

Lai gan pozitīvas tendences bija vērojamas saistībā ar naturalizācijas iesniegumu skaita pieaugumu un valsts iniciatīvām, likumdevēja un izpildvaras darbībā naturalizācijas jomā

bija arī negatīvas iezīmes. Martā Saeima pieņēma grozījumus likumā “Par to bijušās PSRS pilsoņu statusu, kuriem nav Latvijas vai citas valsts pilsonības”, kas noteic, ka nepilsoņa statuss tiek atņemts personām, kuras pēc 1992. gada 1. jūlija reģistrējušas dzīvesvietu Neatkarīgo Valstu Savienības (NVS) dalībvalstīs vai kurām piešķirta pastāvīgās uzturēšanās atļauja kādā citā valstī. Pēc opozīcijas deputātu aicinājuma Valsts prezidente, izmantojot savas pilnvaras, atdeva likumu Saeimai otrreizējai caurlūkošanai. 20. maijā Saeima pieņēma grozījumus minētajā likumā, nosakot, ka tās personas, kas saņēmušas pastāvīgās uzturēšanās atļauju citās valstīs kā NVS, zaudē nepilsoņa statusu tikai tad, ja šī atļauja saņemta pēc 2004. gada 1. jūnija, tādējādi izvairoties no šī ierobežojuma noteikšanas ar atpakaļejošu datumu. Tomēr, piemērojot šo normu, persona *de facto* kļūst par bezvalstnieku, un tas nelabvēlīgi ietekmē tiesības atgriezties Latvijā, ko Satversme garantē visiem Latvijas pases turētājiem, ieskaitot arī nepilsoņus. Jūnijā Saeimas opozīcijas deputāti iesniedza pieteikumu Satversmes tiesā, apstrīdot likuma grozījumu atbilstību Satversmei. Līdz gada beigām lieta vēl nebija izskatīta.

Gada beigās notika arī bezprecedenta gadījums, kad izpildvara atteicās piešķirt pilsonību naturalizācijas pretendentam. 16. novembrī Ministru kabinets vienbalsīgi nolēma svītrot Juriju Petropavlovski no Naturalizācijas pārvaldes sagatavotā saraksta, kurā iekļautas personas, kam piešķirama pilsonība sakarā ar visu naturalizācijas prasību izpildi. Šādus sarakstus Naturalizācijas pārvalde iesniedz Ministru kabinetam, un līdz šim tie tika apstiprināti bez jebkādām izmaiņām. Noraidījums tika pamatots ar pieņēmumu, ka J. Petropavlovskis ir nelojāls Latvijai, ko esot apliecinājis viņa darbība un paustie uzskati mazākumtautību izglītības reformas sakarā. 8. decembrī J. Petropavlovskis iesniedza pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā, apstrīdot Ministru kabineta lēmuma atbilstību likumam, kas paredz nepiešķirt pilsonību tikai tad, ja nav izpildītas nepieciešamās prasības, bet vienlaikus nenosaka izpildvarai nekādas papildu tiesības pēc saviem ieskatiem lemt par pilsonības piešķiršanu.

Cits ar pilsonību saistīts jautājums aktualizējās pēc Tautas partijas priekšlikuma ierobežot tiesības personām ar dubultpilsonību ieņemt augstus amatus valsts pārvaldē. Pilsonības likums neparedz dubultpilsonību, bet izņēmums ir tās personas, kas, vienlaikus būdamas citas valsts pilsones, atguva Latvijas pilsonību, pirms 1995. gadā stājās spēkā Pilsonības likums. Valdības koalīcijas partiju atšķirīgie viedokļi nebija par šķērslī likuma projekta pieņemšanai Saeimā pirmajā lasījumā.

Nepilsoņu tiesības

Joprojām atšķiras pilsoņu un nepilsoņu tiesības ieņemt noteiktus amatus, kā arī politiskās tiesības (skat. nodaļu “Vēlēšanas un politiskās tiesības”). Daži no šiem jautājumiem kļuva

īpaši nozīmīgi līdz ar iestāšanos ES, jo ES dalībvalstu pilsoņiem bija jānodrošina noteiktas tiesības. Aprīlī tika pieņemti grozījumi Detektīvdarbības likumā, kas nosaka, ka licenci detektīvsabiedrību darbības veikšanai var izsniegt tad, ja tās vadītājs un visas pārvaldes institūciju amatpersonas ir ES, tai skaitā Latvijas, vai Eiropas ekonomikas zonas valstu pilsoņi, bet ne Latvijas nepilsoņi. Tomēr sertifikātu individuālās detektīvdarbības veikšanai var saņemt gan iepriekšminētās personas, gan nepilsoņi.

Maijā tika pieņemti grozījumi Advokatūras likumā, kas nosaka, ka advokāti ir zvērināti advokāti, zvērinātu advokātu palīgi un Eiropas Savienības dalībvalstu pilsoņi, kas ieguvuši advokāta kvalifikāciju kādā no Eiropas Savienības dalībvalstīm. Par zvērinātiem advokātiem un zvērinātu advokātu palīgiem joprojām var tik uzņemti tikai Latvijas pilsoņi, bet ne nepilsoņi.

Rasisms, ksenofobija un neiecietība

Nelielu, bet pozitīvu sākumu cīņai pret rasismu apliecināja Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāts (ĪUMSILS), pabeidzot Nacionālo programmu iecietības veicināšanai, tādējādi ievērojot 2001. gadā Durbanā notikušajā ANO Pasaules konferencē pret rasismu, rasu diskrimināciju, ksenofobiju un neiecietību izstrādātās rekomendācijas. Programmas izstrādi 2003. gadā sāka pie sekretariāta izveidota darba grupa, kurā bija gan ministriju, gan sabiedrisko organizāciju pārstāvji, gan augstskolu mācībspēki. Augustā Ministru kabinets apstiprināja programmu, kas sastāv no informatīvas daļas un rīcības plāna un kurai iecerētais budžets pieciem gadiem ir Ls 187 400. Lai arī lielākā daļa programmas ir deklaratīva, tā rada precedentu, piesardzīgi, tomēr oficiāli atzīstot, ka Latvijā pastāv aizspriedumi, neiecietība un diskriminācija. Programmā minēti daudzi iespējamie diskriminācijas pamati, taču grupas, pret kurām īpaši veicināma iecietība, ir etniskās un reliģiskās minoritātes. Kā sevišķa riska grupa izcelti romi (čigāni). Rīcības plāns paredz organizēt dažādus sabiedrības izglītošanas pasākumus, seminārus, ceļojošas izstādes, izdot bukletus, strādāt ar plašsaziņas līdzekļiem un uzsver nepieciešamību iesaistīt šajā procesā pilsonisko sabiedrību un NVO. Augustā, kad sekretariātam piešķīra papildu līdzekļus no valsts budžeta, programmas realizācijai 2005. gadā tika atvēlēti Ls 30 000.

Ekstrēmistu un radikālie grupējumi

2004. gadā sabiedriskās aktivitātes turpināja jau iepriekšējos gados Latvijā ievēribu guvušie ekstrēmistu grupējumi, kuriem pievienojās arī daži jauni. Tomēr šo grupējumu atbalstītāju skaits joprojām ir neliels – parasti no dažiem desmitiem līdz pāris simtiem cilvēku. Tai pašā

laikā iezīmējās jauna tendence – dažas agrāk marginālas ekstrēmistu grupas centās iekļūt vispārējā politikā. Bažas rada arī radikālisma un neiecietības pazīmes vadošajos politiskajos spēkos, Saeimu ieskaitot.

Nacionālboļševiki, kuru organizācija “Pobeda” (Uzvara) 2003. gadā tika aizliegta ar tiesas spriedumu, vēl joprojām piesaistīja preses uzmanību. Pēdējie trīs “Pobedas” biedri, kurus apcietināja 2002. gada novembrī par mēģinājumu vardarbīgi gāzt valsts varu, tika atbrīvoti pierādījumu trūkuma dēļ: vispirms aprīlī atbrīvoja Olgu Morozovu, bet jūnijā arī Artūru Petrovu un Raimondu Krungoldu.

“Pobedas” bijušais vadītājs Vladimirs Lindermans turpināja izvairīties no saukšanas pie kriminālatbildības, jo atradās Krievijā. Taču arī Maskavas attieksme pret Lindermanu ir pretrunīga. Prezidents V. Putins noraidīja V. Lindermana lūgumu piešķirt viņam Krievijas pilsonību, un Krievijas Iekšlietu ministrija augustā viņam atteica piešķirt politisko patvērumu, savukārt Krievijas ģenerālprokurors janvārī atkārtoti noraidīja LR ģenerālprokurora pieprasījumu izdot V. Lindermanu Latvijai. Tāpat kā iepriekšējais atteikums pagājušā gada oktobrī, arī šis tika pamatots ar to, ka V. Lindermans tiek vajāts par saviem politiskajiem uzskatiem. V. Lindermans ir aktīvi darbojies Krievijas Nacionālboļševiku partijā un ir tās centrālkomitejas loceklis. Aprīlī Maskavas milicija viņu uz īsu laiku aizturēja par ārzemnieku uzturēšanās noteikumu pārkāpšanu. Kad augustā V. Lindermanam tika atteikts politiskais patvēruma, bija gaidāms, ka viņš zaudēs uzturēšanās atļauju un tiks nosūtīts atpakaļ uz Latviju, tomēr līdz gada beigām viņš vēl aizvien atradās Krievijā.

Tikmēr Latvijā nacionālboļševiku aktivitātes turpinājās, parasti to jaunā vadītāja Aijo Benesa vadībā. Tās bija gan demonstrācijas pret mazākumtautību izglītības reformu un citiem jautājumiem, gan čečenu līdera Džohara Dudajeva vārdā nosauktās ielas plāksnišu atkārtota aizkrāsošana un ar to saistīti grafi.

Janvārī pie Izglītības un zinātnes ministrijas ēkas notika dedzināšana, sabojājot ministrijas ieejas durvis. Atbildību uzņēmās nacionālboļševiki, elektroniskā pasta vēstulē paskaidrojot, ka akcija veikta, lai protestētu pret mazākumtautību izglītības reformu. Tika ierosināta krimināllietā, un janvāra beigās par mantas tišu bojāšanu (Krimināllikuma 185. pants) tika aizturētas divas personas no Daugavpils, viena no tām – Alīna Ļebedeva, kas kļuva bēdīgi slavena, ieplaukājot Velsas princi Čārlzu ar neļķēm viņa vizītes laikā Latvijā 2001. gadā.

Oktobrī nacionālboļševiki Rīgā sarīkoja publisku pasākumu ar lozungu “Mēs esam atgriezušies”, kā arī mēģināja oficiāli reģistrēt jaunu organizāciju “NBP”, radot iespaidu, ka tās mērķis ir nostiprināties kā partijai. Oktobra beigās Uzņēmumu reģistrs nolēma

neregistrēt šo organizāciju, balstoties uz Drošības policijas atzinumu, ka apvienības darba metodes varētu izraisīt paaugstinātu spriedzi sabiedrībā un ka tās mērķi un aktivitātes var radīt draudus sabiedrības drošībai un demokrātiskajai valsts iekārtai.

Oktobrī Rīgā Džohara Dudajeva gatvē uz sētas parādījās antisemitiski grafiti. Tika sākota izmeklēšana un uz trim diennaktīm aizturēts un nopratināts nacionālboļševiks Raimonds Krumgolds, tomēr lieta tika izbeigta pierādījumu trūkuma dēļ.

Decembrī Drošības policija, izvērtējusi laikraksta "Diena" redakcijai adresētu vēstuli, ierosināja krimināllietu pret nacionālboļševikiem, inkriminējot aicinājumu vardarbīgi gāzt valsts varu (Krimināllikuma 81. pants).

Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija (LNDP), kuras biedri un tās līderis Jevgeņijs Osipovs agrāk mēdza dižoties svastikām un citiem nacistu simboliem rotātās uniformās un lepojas ar fiziskās sagatavotības izkopšanu, visklajāk centās nokļūt uz politiskās skatuves. Liepājā, kur šī organizācija galvenokārt lokalizējusies, viņi gan piedalījās, gan organizēja daudzas nelielas demonstrācijas, protestējot pret mazākumtautību izglītības reformu, kā arī komunālo pakalpojumu un īres maksas pieaugumu pašvaldības mājās. Centienos norobežoties no sava līdzšinējā neonacistiskā tēla viņi pat paziņoja, ka vērsīsies tiesā par neslavas celšanu pret sabiedrības integrācijas ministru Nilu Muižnieku, kurš nosauca partiju par antisemitisku. Tai pašā laikā partijas mājas lapas adrese joprojām ir www.Aryan.lv.

J. Osipova paustā kritika mazākumtautību izglītības reformai kļuva aizvien asāka, un viņš pievienojās Krievu skolu aizstāvības štābam. 1. maijā Liepājā apmēram 500 cilvēku piedalījās pašvaldības neatļautā protesta gājienā pret izglītības reformu. Pēc gājiena tika aizturēti divi LNDP pārstāvji, un Liepājas tiesa piesprieda viņiem 7 un 8 diennaktis administratīvā aresta par sīko huligānismu un nepakļaušanos policijas darbinieka likumīgam rīkojumam. Pāris dienu vēlāk arī J. Osipovs tika aizturēts un ar tiesas lēmumu apcietināts uz diviem mēnešiem. Viņu atbrīvoja jūlijā, nododot policijas uzraudzībā un aizliedzot atstāt Liepāju, kā arī piedalīties demonstrācijās. Pret viņu izvirzītā apsūdzība laika gaitā tika mainīta no uzbrukuma varas pārstāvim (policijas darbiniekam) sakarā ar tā likumisku dienesta darbību (Krimināllikuma 269. pants) uz pretošanos varas pārstāvim (policijas darbiniekam) (Krimināllikuma 270. pants).

Novembrī Liepājā notika LNDP kongress, kurā apmēram 30 klātesošie partijas biedri tika iepazīstināti ar partijas programmu un LNDP vadītājs J. Osipovs paziņoja par partijas nodomiem piedalīties nākamajās pašvaldību vēlēšanās, kā arī par plāniem šā mērķa

īstenošanā sadarboties ar kreisi orientēto koalīciju “Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā”, – diezgan neordināra politiska savienība.

Arī latviešu nacionālradikāļi 2004. gadā bija sabiedriski aktīvi. Jauniešu organizācija “Klubs 415” ik pa laikam rīkoja nacionālistiskas demonstrācijas. Aktīvāka bija apvienība “Visu Latvijai”, kas, pēc pašu vārdiem, apvieno aptuveni 200 biedru visā Latvijā. Šī apvienība aktīvi piedalījās demonstrācijās, un presē nereti parādījās intervijas ar tās vadītāju Raivi Dzintaru, kurš arī pats publicēja rakstus, tai skaitā dienas laikrakstā “Latvijas Avīze”. Kontakti ar Saeimas partijām TB/LNNK un “Jaunais laiks”, kuras pārstāvji Kārlis Šadurskis un Ina Druviete ir publiski slavējuši šo organizāciju, ir vēl viena norāde uz arvien ciešākiem sakariem starp radikālām organizācijām un dažiem parlamentāro partiju politiķiem.

Taču uzkrītošāki ir radikālā aktīvista Aivara Gardas vadītās Latvijas Nacionālās frontes (LNF) pārstāvju panākumi, veidojot sadarbību ar Saeimas deputātiem un gūstot viņu atbalstu. LNF laikraksta “DDD” (“Deokupācija. Dekolonizācija. Deboļševizācija”) redaktora vietniece Liene Apine tika pieņemta darbā par tehnisko sekretāri Saeimas Ārlietu komisijā. Komisijas priekšsēdētājs Aleksandrs Kiršteins (Tautas partija) regulāri sniedza intervijas LNF laikrakstam, kā arī pats aizvien aktīvāk uzstājās par deokupācijas veicināšanu un lielas daļas nepilsoņu “brīvprātīgu aizbraukšanu” no valsts.

“DDD” turpināja publicēt radikāli nacionālistiskus, antisemitiskus un homofobiskus rakstus. Turklāt sabiedrībā pazīstamas personas un politiķi no “Jaunā laika”, Zaļo un zemnieku savienības, Latvijas Pirmās partijas un Tautas partijas turpināja sadarboties ar laikrakstu, sniedzot plašas intervijas, kurās žurnālista jautājumu tonis radīja neiecietības iespaidu neatkarīgi no tā, vai intervējamie piekrita vai nepiekrita paustajiem uzskatiem par dekolonizāciju, homoseksuālisma perversitāti utt. Bez tam gan netiešā, gan pat atklātā veidā laikrakstā arvien biežāk parādījās norādes uz etnisku sadursmju draudiem, vienlaikus gaužoties par latviešu mazdūšību, kad jāaizstāv sevi un savas likumīgās tiesības, arī fiziskās sagatavotības nodrošināšanā.

Oktobrī Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta parlamentārais sekretārs Latvijas Pirmās partijas biedrs Aleksandrs Brandavs vērsās Ģenerālprokuratūrā un lūdza ierosināt krimināllietu par apzinātu nacionālā naida izraisīšanu “DDD” publikācijā, kurā Saeimas deputātam bija jāatbild uz jautājumu: “Kad no Latvijas tiks deportēti tādi žīdi, nacionālā naida kurinātāji kā Cilevičs, Pliners, Ždanoka?” Novembrī Ģenerālprokuratūra lūdza Drošības policiju izvērtēt, vai ir pamats krimināllietas ierosināšanai.

Novembrī LNF izdeva kalendāru 2005. gadam ar aicinājumu uz deokupāciju, kura pirmajā

lapā bija publicēts teksts “Nevienam mēs Latviju nedodam” un “Latvijas okupācijas seku novēršanas gads”. Teksta fonā bija fotogrāfija ar astoņiem Saeimas deputātiem un četrām LNF aktīvistēm, arī Lieni Apini. Deputāti pārstāvēja piecas valdošās partijas: TB/LNNK, “Jauno laiku”, Zaļo un zemnieku savienību, Tautas partiju un Latvijas Pirmo partiju.

Oktobrī Nacionālā spēka savienība – nacionālradikāla organizācija ar apmēram 30 biedriem Aigara Prūša vadībā – izdeva aplokšnes ar slavena Latvijas lidotāja un kara noziedznieka Herberta Cukura attēlu. Otrā Pasaules kara laikā H. Cukurs bija bēdīgi slavenā Latvijas SD komandiera Viktora Arāja vietnieks, piedalījās ebreju civiliedzīvotāju masu slepkavībās. Aplokšņu izdošana izraisīja protestus, to nosodīja arī ārlietu ministrs Artis Pabriks.

2004. gadā parādījās arī dažas jaunas ekstrēmistu grupas, tomēr tās bija nenozīmīgas gan skaitliskā, gan ietekmes ziņā. Augustā tika reģistrēta apvienība “Pribaltijskij kazačij krug”, kas ir saistīta ar radniecīgu spēcīgu grupējumu Maskavā “Obščerosijskij boļšoj krug sojuza kazakov” (Vīskrievijas kazaku savienības lielais pulks), kas izdod laikrakstu “Znaņije vlastj!” (Zināšanas ir spēks!). 2004. gada rudenī apmēram 10 cilvēku liela grupa Rīgā nodibināja “AKM–Rīga” – Krievijā jau dažus gadus pastāvošās organizācijas “Avangard Krasnoj Molodjoži” (Sarkanās jaunatnes avangards) vietējo nodaļu. Šī organizācija ir saistīta ar nacionālboļševikiem, tomēr ir gatava izmantot radikālākas metodes, ko apliecina viņu simbols – burti AKM ar zvaigzni, sirpi un āmuru fonā, turklāt burts K saplūst ar kalašņikova automāta galu. Viņu izdevuma nosaukums ir “Kontrolnij vistrel” (Pārbaudes šāviens), bet lozungi skan: “Naša Rodina – SSSR” (Mūsu dzimtene – PSRS) un “Socializm ili smertj!” (Sociālisms vai nāve!). Trešais jaunveidotais grupējums ir anarhistu grupa, kas dažkārt sadarbojas ar nacionālboļševikiem un AKM.

Rasisms un neiecietība internetā

Novembra beigās pēc apvienības PCTVL pārstāvja Saeimas deputāta Jakova Plinera iesnieguma Drošības policija ierosināja krimināllietu saistībā ar nacionālā naida izraisīšanu interneta portālā www.latvians.lv, kas ir saistīts ar nacionālradikālajām organizācijām.

Decembrī Drošības policija ierosināja krimināllietu saistībā ar nacionālā naida izraisīšanu interneta mājas lapā krievu valodā. Tā piedāvā bez maksas lejupielādēt dziesmas MP3 formātā, kurās skatot aicinājums fiziski izrēķināties ar etniskajiem latviešiem. Izmeklēšanu bija plānots pabeigt līdz 2005. gada janvārim.

Diskriminācija

Nav ziņu, ka 2004. gadā Latvijā būtu notikušas ar diskrimināciju saistītas tiesu prāvas. Iesnieti ir vismaz divi prasības pieteikumi, kas gaida izskatīšanu 2005. gadā.

Vienu no tiem Rīgas apgabaltiesā iesniedza R.S. – jauniešs, kurš invaliditātes dēļ pārvietoja riteņkrēslā. Prasība vērstā pret kādu naktsklubu, ko viņš vairākkārt mēģinājis apmeklēt kopā ar saviem draugiem. Visi tajā tika ielaisti, izņemot minēto jauniešu, kuru neielaida, aizbildinoties ar dažādiem iemesliem un pat sniedzot nepatiesu informāciju, ka klubā esot slēgts vakars. Novembrī pedagogs ar teoloģijas maģistra grādu M.S. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesā iesniedza prasības pieteikumu pret kādu Rīgas skolu, kas presē bija izsludinājusi reliģijas vēstures skolotāja vakanci, tomēr, nepaskaidrojot atteikuma iemeslus, pieņēma darbā citu pretendentu, kura profesionālā kvalifikācija nebija augstāka. Prasības iesniedzējs uzskata, ka iemesls viņa kandidatūras noraidīšanai ir viņa homoseksuālā orientācija.

2004. gadā palielinājies Valsts cilvēktiesību birojā saņemto sūdzību skaits par diskrimināciju: 85 sūdzības (15 rakstisku sūdzību un 70 mutisku konsultāciju), salīdzinot ar 58 sūdzībām 2003. gadā (10 rakstisku sūdzību un 48 mutiskas konsultācijas). Visbiežāk kā diskriminācijas pamats minēts personas dzimums (25 sūdzības), vecums (13) un invaliditāte vai veselības stāvoklis (12), kā arī rase vai tautība (10).

Lai gan ES direktīvas, kas pieņemtas uz Līguma par Eiropas Savienību 13. panta pamata, bija jāiestrādā Latvijas likumdošanā līdz 1. maijam, kad valsts kļuva par ES dalībvalsti, tomēr tas 2004. gada laikā netika izdarīts. Ieviešot direktīvas 2000/43/EC⁴ (t.s. Rasu direktīvu) un 2000/78/EC⁵ (t.s. Nodarbinātības direktīvu), 22. aprīlī tika pieņemti un 8. maijā stājās spēkā grozījumi Darba likumā. Tajos formulēta tiešā un netiešā diskriminācija, definēti tādi diskriminācijas veidi kā personas aizskaršana un norādījums diskriminēt. Darba likumā minētie diskriminācijas pamati ir rase, ādas krāsa, dzimums, vecums, invaliditāte, reliģiskā, politiskā vai cita pārliecība, nacionālā vai sociālā izcelsme, mantiskais vai ģimenes stāvoklis vai citi apstākļi, taču kā konkrēts diskriminācijas pamats nav nosaukta seksuālā orientācija. Darba likuma grozījumi paredz tiesības uz zaudējumu atlīdzību un atlīdzību par morālo kaitējumu gadījumos, kad pārkāpts atšķirīgas attieksmes aizliegums. Darba devējiem noteikts pienākums atbilstoši apstākļiem pielāgot darba vidi invalidu vajadzībām. Diemžēl attiecīgi grozījumi nav veikti citos likumos, kas regulē nodarbinātību, piemēram, Valsts Civildienesta likumā.

⁴ Padomes 2000. gada 29. jūnija direktīva 2000/43/EC, kas ievieš vienādas attieksmes principu pret personām neatkarīgi no rasu vai etniskās piederības.

⁵ Padomes 2000. gada 27. novembra direktīva 2000/78/EC, kas nosaka kopēju sistēmu vienādai attieksmei pret nodarbinātību un profesiju.

Darba grupa, kas 2003. gada rudenī tika izveidota pie ĪUMSILS ar mērķi izlemt, kā papildināt Latvijas likumdošanu, lai iestrādātu tajā ES Rasu direktīvu, un izstrādāt šos papildinājumus, iesākumā vienojās par grozījumiem astoņos likumos, ieskaitot Krimināllikumu un Administratīvo pārkāpumu kodeksu. Pret šiem grozījumiem iebilda Tieslietu ministrija, tālab ļoti īsā laikā (aptuveni divās nedēļās) tika izstrādāts kopējs Diskriminācijas novēršanas likuma projekts, kas aptvēra ne vien direktīvas, bet arī citus Latvijai saistošus starptautiskos tiesību aktus diskriminācijas novēršanas jomā, paplašinot diskriminācijas pamatu loku.

7. aprīlī Saeima pieņēma šo likuma projektu pirmajā lasījumā steidzamības kārtībā (šādā gadījumā, lai pieņemtu likumu, trīs lasījumu vietā pietiek ar diviem). Turpmākās apspriešanas gaitā likumprojekts tika pārstrādāts, sašaurinot to tikai līdz Rasu direktīvas un Nodarbinātības direktīvas prasībām, turklāt izslēdzot seksuālo orientāciju kā diskriminācijas pamatu. Rudenī tika atmesta koncepcija par vienu Diskriminācijas novēršanas likumu un ĪUMSILS sāka izstrādāt jaunu paketi ar atsevišķu likumu grozījumiem, kuri 2. decembrī tika izsludināti Valsts sekretāru sanāksmē. Grozījumi Likumā par Valsts cilvēktiesību biroju noteic, ka ES Rasu direktīvā paredzētā iestāde, kas atbild par vienlīdzīgas attieksmes principa ieviešanu valstī, būs Valsts cilvēktiesību birojs.

Mazākumtautību tiesības un sabiedrības integrācija

2004. gadā galvenā problēma mazākumtautību aizsardzības jomā neapšaubāmi bija mazākumtautību izglītības reforma un tās īstenošana vidusskolās, sākot ar 2004. gada 1. septembri. Kaut arī nebija skaidrs, ciktāl reformas pēdējais variants ir attiecināms uz mazākumtautību tiesībām un ciktāl – uz politisko procesu, tās ieviešana un tālākā īstenošana izraisīja līdz šim nepieredzētu protesta akciju virkni un politisko spriedzi.

Janvārī Saeima otrajā lasījumā pieņēma Izglītības likuma grozījumus, kas skāra valodas lietojumu mazākumtautību izglītībā. Kaut arī Ministru kabinetā bija pieņemti noteikumi un vairākkārt tika publiski solīts nostiprināt likumā 40% mazākumtautību valodas un 60% valsts valodas lietojuma proporciju mazākumtautību vidusskolās, otrajā lasījumā pieņemtie grozījumi atgriezās pie vispārīga formulējuma, paredzot iespēju lietot mazākumtautību valodu šīs pašas valodas mācību stundās, kā arī, mācot ar mazākumtautību identitāti un kultūru saistītos priekšmetus.

Tomēr, kad šī nekonsekvence bija izraisījusi saspīlējumu un Valsts prezidente paziņoja, ka viņa atdos likumu atpakaļ Saeimai ottrreizējai caurlūkošanai, ja tas šādā redakcijā tiks pieņemts trešajā lasījumā, pēc ilgām un asām debatēm Saeima 5. februārī pieņēma likuma

grozījumus, kuros garantēja iepriekš solīto valodu lietojuma proporciju. Pāreja uz šo proporciju, sākot ar 2004. gada septembri, bija paredzēta visām desmitajām klasēm.

Tomēr negaidītais visu valdošās koalīcijas partiju balsojums Saeimā otrajā lasījumā izraisīja neuzticību valdības labajiem nodomiem attiecībā uz iespējām lietot mazākumtautību valodu skolās, vēlreiz apstiprinot, ka izglītība līdz gada beigām paliks aktuālākais jautājums saistībā ar mazākumtautībām. Jūnijā 20 Saeimas opozīcijas deputātu iesniedza pieteikumu Satversmes tiesā, uzskatot, ka mazākumtautību izglītības reforma vidusskolās ir diskriminējoša, nedemokrātiska un pretrunā Latvijai saistošajiem starptautiskajiem cilvēktiesību standartiem. Tiesa pieņēma šo lietu izskatīšanai, taču līdz gada beigām tajā netika pasludināts spriedums.

Regulāri tika organizētas protesta akcijas, kurās bieži iesaistījās Saeimas opozīcijas deputāti un politiķi, neoficiālais Krievu skolu aizstāvības štābs, skolēni un citi dalībnieki. Daudzu demonstrāciju norisei tika izsniegta pašvaldības atļauja, taču regulāri nesaskaņas starp pasākumu rīkotājiem un varas pārstāvjiem radās gadījumos, kad nepieciešamā atļauja netika dota, tomēr protesta akcijas norisinājās. Vairākos gadījumos tās beidzās ar tiesas sēdēm, kurās organizētājus sauca pie atbildības par sabiedrisko pasākumu organizēšanas kārtības pārkāpšanu.

Februārī PCTVL un izglītības reformas pretinieki Rīgā rīkoja protesta akciju, kurā piedalījās aptuveni 5000 cilvēku, to vidū arī vairāki simti skolēnu. Gājiens noslēdzās pie Valsts prezidentes pils, kur jaunieši apmētāja pils logus ar sniega pikām un izraisīja dažādas citas sīkas nekārtības. Viena no līdz šim Latvijā lielākajām protesta manifestācijām notika 1. maijā. Kamēr Rīgā un citur Latvijā tika svinēta valsts iestāšanās Eiropas Savienībā, desmitiem tūkstošu cilvēku pie Uzvaras pieminekļa protestēja pret izglītības reformu. Pēc protesta akcijas rīkotāju aprēķiniem, manifestācijā piedalījās aptuveni 60 000 cilvēku, taču oficiālie policijas dati minēja apmēram 20 000 cilvēku. Tajā pašā dienā aptuveni 500 reformas pretinieku piedalījās pašvaldības neatļautā gājienā Liepājā, ko organizēja ekstrēmistiskā Latvijas Nacionāli demokrātiskā partija. Gada laikā mazākas sabiedriskas protesta akcijas notika arī citās pilsētās. 23. augustā seši cilvēki sāka trīs nedēļas ilgu bada streiku pret izglītības reformu. Pēc 1. septembra protesti laiku pa laikam turpinājās, tomēr to intensitāte samazinājās.

Septembrī pirmo reizi tika mēģināts izveidot jumta organizāciju, kas apvienotu Latvijas krievus. Tika nodibināts un vēlāk oficiāli reģistrēts Latvijas Krievu kopienas apvienotais kongress (saisinājumā krievu valodā – OKROL). Kaut gan organizācija sevi pieteica kā nepolitisku apvienību, tā tomēr par mērķi pasludināja krievvalodīgo interešu aizstāvību

dažādās jomās, tai skaitā ekonomikā, politikā un valodā. Dibināšanas kongresā izskanēja prasība piešķirt krievu valodai oficiālās valodas statusu un automātiski uzņemt pilsonībā visus nepilsoņus. Kongresa dalībniekus videoierakstā uzrunāja Krievijas Domes deputāts Dmitrijs Rogozins, kurš vīzas atteikuma dēļ pats nevarēja piedalīties pasākumā. Organizācijas pārstāvji paziņoja par nodomu veicināt kongresa/kopienas autonomiju. Lai arī sākotnēji apvienībai, kurā, pēc sniegtajām ziņām, iekļāvušās 14 dažādas sabiedriskās organizācijas un darbojas vēlēta valde un padome, tika pievērsta liela uzmanība, tās darbības sākumu aptumšoja runas par iekšējām cīņām un nesaskaņām. Organizācijas biedru reģistrācija sākās decembrī, un tās vadītāji prognozē 50 000 biedru skaitu.

Citas mazākumtautību tiesību aizsardzības problēmas arī bija saistītas galvenokārt ar likumdošanu valodas jomā. Visu gadu turpinājās diskusijas par iespējamo Eiropas Padomes Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību (Latvija to parakstīja 1995. gadā) ratifikāciju, un februārī Saeimā tika izveidota Sabiedrības integrācijas apakškomisija šo jautājumu risināšanai. Tomēr līdz gada beigām progress šajā jomā nebija vērojams, izņemot formālas darba grupas izveidošanu ārlietu ministra vadībā galvenokārt minoritāšu definīcijas izstrādei. Atšķirībā no iepriekšējā īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās, kas iestājās par Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizsardzību ratifikāciju, jaunais ministrs Ainars Latkovskis pēc stāšanās amatā decembrī publiski uzsvēra, ka ratifikācija nav valdības uzdevums un ierosināja Saeimas Ārlietu komisijai uzsākt diskusijas par šo jautājumu. Ministrs paredzēja, ka ratifikācija būs ilgs process.

5. novembrī pieņemtie grozījumi Radio un televīzijas likumā potenciāli ierobežoja svešvalodu lietojumu privātajos elektroniskajos sabiedrības saziņas līdzekļos. Tie sekoja 2003. gada Satversmes tiesas spriedumam, kurā tika pasludināts, ka norma, kas ierobežo svešvalodu lietojumu raidorganizāciju veidotajās programmās līdz 25% no raidlaika apjoma, ir pretrunā ar Satversmi, līdz ar to nav spēkā. Novembrī tika pieņemti grozījumi, nosakot, ka Ministru kabinets var paredzēt īpašus noteikumus attiecībā uz raidījumu valodu, ja ir apdraudēta valsts valodas lietošana vai arī tās lietošana vai izplatīšana raidorganizācijas darbības teritorijā ir ierobežota. Taču netika pieņemti nekādi kritēriji, pēc kuriem varētu identificēt draudus valsts valodas lietošanai. Valsts prezidente nosūtīja likumu Saeimai otrreizējai caurlūkošanai, pamatojot savu lēmumu ar to, ka Ministru kabinetam ir dotas pārāk plašas pilnvaras. 16. decembrī tika pieņemti galīgie grozījumi, kas tikai nedaudz sašaurināja iepriekšējo formulējuma ideju: "Ja Ministru kabinets konstatē, ka kādā valsts teritorijas daļā pastāv draudi valsts valodas lietošanai vai arī tās lietošana vai izplatība ir būtiski nepietiekama, tad Ministru kabinets lemj par pasākumiem valsts valodas lietošanas veicināšanai attiecīgajā teritorijā." Šis formulējums joprojām piešķir valdībai lielu rīcības brīvību svešvalodu lietojuma ierobežošanā privātajos sabiedrības saziņas līdzekļos

un atkarībā no interpretācijas var novest pie mazākumtautību valodu lietojuma tiesību pārkāpumiem.

2004. gadā vairākos gadījumos tika apstrīdētas likuma normas, kas nosaka mazākumtautību pārstāvju uzvārdu latviskošanu. Jūlijā Leonīds Raihmans iesniedza pieteikumu Administratīvajā rajona tiesā, lūdzot atcelt 10. februārī pieņemto Valsts valodas centra lēmumu noraidīt viņa prasību atveidot viņa vārdu kā Leonid Raihman, nepievienojot galotni “-s”. L. Raihmans apgalvoja, ka rakstības forma Leonīds Raihmans aizskar viņa intereses, jo neatbilst viņa etniskajai identitātei un ir pretrunā Satversmes 91. pantam (diskriminācijas aizliegums) un 114. pantam (mazākumtautību valodu, etniskās un kultūras savdabības aizsardzība), kā arī starptautiskajām cilvēktiesību normām. Prasītājs minēja arī praktiskas problēmas, kas viņam rodas ārzemēs, kur ne vienmēr iespējams izskaidrot, ka Leonid Raihman un Leonīds Raihmans ir viena un tā pati persona. Administratīvajā rajona tiesa noraidīja šo prasību, pamatojot ar to, ka Valsts valodas centra lēmums ir balstīts uz spēkā esošajām tiesību normām. Decembrī Leonīds Raihmans pārsūdzēja spriedumu Administratīvajā apgabaltiesā.

Līdzīgā veidā apstrīdēt Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes atteikumu atļaut viņa vārdu personu apliecinošajos dokumentos rakstīt bez latviešu valodai piederīgajām galotnēm mēģināja arī Ruslans Pankratovs. 13. decembrī Administratīvajā rajona tiesa atzina viņa pieteikumu par nepamatotu.

7. decembrī Eiropas Cilvēktiesību tiesa noraidīja kā nepamatotu sūdzību lietā *Lidija Kuharec alias Kuhareca pret Latviju*. Iesniedzēja sūdzējās par Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 8. panta (tiesības uz privāto un ģimenes dzīvi), kā arī Satversmes 114. panta (tiesības personām, kas pieder pie mazākumtautībām, saglabāt un attīstīt etnisko un kultūras savdabību) un 13. panta (tiesības uz efektīvu aizsardzības nodrošinājumu) pārkāpumu. Tiesa atzina, ka galotnes “-a” pievienošana uzvārdam nevar tikt pielīdzināta uzvārda maiņai, jo tas izmainīts minimāli, ka valodas brīvība kā tāda nav iekļauta to jautājumu lokā, kurus reglamentē konvencija, ka starp valstīm pastāv liela dažādība valodas lietošanā, taču nav apšaubāma konstitucionāli nostiprinātas valsts valodas leģitimitāte, un šajā jautājumā, ņemot vērā konkrētos apstākļus, valsts nav pārkāpusi savas rīcības brīvības robežas. Tiesa nekonstatēja arī konvencijas procesuālo garantiju pārkāpumu.

Vārda brīvība

27. maijā lietā *Vides aizsardzības klubs pret Latviju* Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka Latvija ir pārkāpusi Eiropas Cilvēktiesību konvencijas 10. pantu (tiesības uz vārda brīvību).

VAK apstrīdēja Latvijas tiesas spriedumu, ar kuru organizācija tika atzīta par vainīgu amatpersonas (Mērsraga pagasta padomes priekšsēdētājas) goda un cieņas aizskaršanā, paužot uzskatu, ka šī amatpersona parakstījusi nelikumīgus dokumentus, lēmumus un izziņas, veicinot kāpu joslas nelikumīgu apbūvi. Tiesa uzlika VAK par pienākumu oficiāli atsaukt šos apgalvojumus un izmaksāt kompensāciju. Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka organizācijai piemērotais vārda brīvības ierobežojums nebija samērīgs ar sasniedzamo mērķi un pasludināja, ka valstij jāizmaksā VAK 3000 EUR liela morālā kaitējuma kompensācija un 1000 EUR tiesāšanās izdevumu segšanai.

22. janvārī Saeima svītvoja no Krimināllikuma 271. pantu, kas noteica atbildību par varas pārstāvja un citas valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršanu, paredzot bargākus sodus, tai skaitā brīvības atņemšanu, nekā attiecīgās likuma normas citu indivīdu goda un cieņas aizskaršanas gadījumā. Grozījumi tika veikti pēc Satversmes tiesas sprieduma 2003. gadā, kas atzina, ka valsts amatpersonas definīcija Krimināllikumā ir pārāk plaša un ka norma tās pašreizējā redakcijā pārkāpj vārda brīvību, tālab, sākot ar 2004. gada 1. februāri, tā uzskatāma par spēku zaudējušu, ja likumdevējs līdz tam laikam nedefinēs precīzāk, uz kurām amatpersonām attiecas Krimināllikuma aizsardzība. Atbildību par amatpersonu goda un cieņas aizskaršanu tagad regulē Krimināllikuma normas (156., 157., 158. pants) un Civillikuma norma (2352.a pants) par goda un cieņas aizskaršanu, kas attiecas uz visām personām neatkarīgi no viņu ieņemamā amata.

Biedrošanās un pulcēšanās brīvība

2004. gadā Latvijā norisinājās neierasti daudz publisku protesta akciju, tādēļ ar miermīlīgas pulcēšanās un biedrošanās brīvību saistītas izmaiņas vērojamas arī likumdošanas, tiesu prakses un politikas jomā.

Tika izstrādāti vairāki likumprojekti un likumu grozījumi. Atbildot uz sabiedriskajām aktivitātēm, kuras bija vērstas pret izglītības reformu un kurās piedalījās gan Saeimas deputāti, gan skolēni un citi minoritāšu pārstāvji, martā Saeima steidzamības kārtībā pieņēma grozījumus likumā "Par sapulcēm, gājieniem un piketiēm", kas nosaka demonstrāciju un publisku protesta akciju norises kārtību. Ar šiem grozījumiem no likuma tika izslēgta norma, kas atbrīvoja Saeimas vai pašvaldību deputātus un deputātu kandidātus no pienākuma prasīt pašvaldības izziņu, lai rīkotu sapulces, tiekoties ar vēlētājiem. Grozījumi arī noteic, ka gadījumos, ja pasākumā piedalās bērni, pasākuma vadītāja pienākums ir nodrošināt viņu tiesību aizsardzību atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likumam. Pirms tam – februārī – vairāki deputāti iesniedza priekšlikumu papildināt Bērnu tiesību aizsardzības likumu ar normu, ka gadījumos, ja publiskos pasākumos (sapulcēs,

gājienos, piketos u.c.) tiek iesaistīti bērni, tad šo pasākumu norises laiks un vieta ir jāaskaņo ar pašvaldību un policiju. Šis priekšlikums tika nodots izskatīšanai Saeimas komisijās, bet tālāk netika virzīts.

Februārī Ministru kabinets iesniedza Saeimā Publisko izklaides un svētku pasākumu drošības likuma projektu, pamatojoties uz argumentu, ka likums "Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" regulē tikai mazu daļu no publiskajiem pasākumiem – sapulces un gājienu – un citu pasākumu rīkošanai līdz šim nav bijusi jāsaņem pašvaldības atļauja. Likumprojekts noteic šādu atļauju nepieciešamību un paredz, ka pašvaldībai jāizskata iesniegums par pasākuma rīkošanu 10 darbdienu laikā. Marta beigās šis likums tika pieņemts pirmajā lasījumā, un nākamajos lasījumos to paredzēts izskatīt 2005. gadā.

Maijā Saeimas deputāti no TB/LNNK iesniedza priekšlikumus grozījumiem Krimināllikumā. Kā pamatojums tika minēta nepieciešamība aizpildīt robos likumdošanā, kas neparedz iespēju sodīt personas, kuras aicina izdarīt administratīvi sodāmus vai kriminālsodāmus pārkāpumus. Grozījumi paredz brīvības atņemšanas sodu par publisku aicinājumu veikt gan administratīvi, gan krimināli sodāmas darbības. Īpaši bargi sodi – vairāki gadi brīvības atņemšanas – ir paredzēti, ja šie aicinājumi skar nepilngadīgos. 19. maijā grozījumu projekts tika nodots izskatīšanai Saeimas komisijās.

2004. gada decembrī Saeima trešajā lasījumā pieņēma grozījumus Krimināllikumā, papildinot 226. pantu (Sabiedrisko pasākumu organizēšanas un norises kārtības pārkāpšana) ar sodīšanu par šādiem pārkāpumiem, ja to rezultātā radīts būtisks kaitējums. Iepriekšējā redakcija paredzēja sodīt par kārtības pārkāpšanu, ja tās rezultātā iestājušās smagas sekas, ar brīvības atņemšanu līdz sešiem gadiem vai ar naudas sodu līdz simt piecdesmit minimālajām algām. Šī daļa tagad papildināta ar iespēju sodīt ar piespiedu darbu, bet panta jaunā daļa paredz sodīt par pārkāpumu, ja ar to ir radīts būtisks kaitējums valsts varai vai pārvaldības kārtībai vai ar likumu aizsargātām personu tiesībām un interesēm, ar brīvības atņemšanu uz laiku līdz trim gadiem vai ar arestu, vai ar piespiedu darbu, vai ar naudas sodu līdz astoņdesmit minimālajām mēnešalgām.

Lai gan daudzu sapulču un demonstrāciju rīkošanai, īpaši Rīgā, tika izsniegta atļauja, bija arī gadījumi, kad tā netika dota, dažkārt minot visai apšaubāmus iemeslus. Piemēram, aprīlī netika atļautas vairākas protesta akcijas, jo Rīgas domes pārstāvjiem nebija pārliecības, ka rīkotāji spēs nodrošināt kārtību pasākumu norises laikā. Arī par atļauju izsniegšanu atbildīgās amatpersonas – Rīgas domes izpilddirektora Māra Tralmaka – oficiālais lēmums neatļaut rīkot pret mazākumtautību izglītības reformu vērstus pasākumus 9., 10. un 11. jūnijā bija formāls un netika argumentēts pēc būtības: atteikuma iemesls bija tas, ka

pieteikums iesniegts pārkāpumu vēlu. Septembrī, neilgi pēc mācību gada sākuma, atļauja netika dota Latvijas krievu mācībvalodas skolu atbalsta asociācijas (LAŠOR) rīkotam pasākumam ar skolēnu dalību, pamatojot atteikumu ar to, ka plānotās pasākuma norises vietas tuvumā atrodas lielas ielas un dzīvā satiksme var apdraudēt skolēnu drošību.

Gada sākumā notika pret mazākumtautību izglītības reformas pretiniekiem vērsti starpgadījumi. Izplatījās ziņas, ka krievvalodīgo Rīgas skolu direktori saņēmuši zvanus no policijas darbiniekiem, kuri likuši sastādīt sarakstus ar skolēniem, kas neapmeklēja skolu 22. un 23. janvārī – dienās, kad notika pret izglītības reformu vērsti protesta pasākumi. Sākotnēji policija noliedza šo informāciju, taču krievu valodā iznākošajā laikrakstā “Čas” tika publicēts Rīgas 22. vidusskolas direktorei adresēts fakss, kurā policija pieprasīja šīs ziņas. Pēc tam, kad Valsts policijas priekšnieks Jānis Zaščirinskis saņēma oficiālu Valsts cilvēktiesību biroja pieprasījumu sniegt paskaidrojumus šajā sakarā, policijas vadība atzina, ka starpgadījums noticis, un pieci Rīgas 21. policijas nodaļas darbinieki tika disciplināri sodīti par neprofesionālu rīcību un darbības kontroles trūkumu.

Dzīva diskusija sabiedrībā izraisījās, kad Rīgas pilsētas izpilddirektors Māris Tralmaks neizsniedza atļauju radikālajai jauniešu organizācijai “Klubs 415” rīkot gājieni un demonstrāciju par godu latviešu leģionāru atceres dienai 16. martā. Nacionālradiķāļi uzsver viedokli, ka leģionāri – Otrā Pasaules kara laikā izveidota ieroču SS vietējā vienība – bija Latvijas brīvības cīnītāji, savukārt citi nosoda nacistiskās Vācijas karaspēka vienības dalībnieku cildināšanu. Pēc Drošības policijas brīdinājuma par iespējamām provokācijām un sadursmēm starp pretēju uzskatu pārstāvjiem gājienam Rīgā atļauju neizsniedza, savukārt līdzīga demonstrācija Liepājā tika atļauta. Lēmums neizsniegt atļauju gājiena rīkošanai Rīgā tika veiksmīgi apstrīdēts Administratīvajā rajona tiesā.

2004. gadā līdz ar protesta akciju daudzumu pieauga arī šai sakarā reģistrēto administratīvo pārkāpumu skaits. Maijā Valsts policijas Kārtības policijas pārvaldes priekšnieks Aivars Grigulis paziņoja, ka lielākā daļa šo pārkāpumu saistīti ar zaļās zonas nobradāšanu, satiksmes noteikumu neievērošanu, piegružošanu, 50 metru distances neievērošanu no likumā “Par sapulcēm, gājieniem un piketiem” noteikto valsts iestāžu un ārvalstu pārstāvniecību ēkām, kā arī alkoholisko dzērienu lietošanu publiskās vietās. Vairākos gadījumos tiesa administratīvi sodīja protesta pasākumu dalībniekus un rīkotājus, – galvenokārt ar naudas sodu. Gada beigās nesen izveidotā administratīvā tiesa atzina dažus no šiem lēmumiem par nepamatotiem. 2004. gada decembrī Administratīvā rajona tiesa atzina par nesamērīgu Jelgavas tiesas tiesneses lēmumu sodīt A.B. ar septiņas diennaktis ilgu administratīvo arestu par ļaunprātīgu nepakļaušanos policijas darbinieka likumīgam rīkojumam vai prasībai. A.B. atteicās doties līdz policistam uz iecirkni, lai tur sastādītu

administratīvā pārkāpuma protokolu sakarā ar protesta pasākuma rīkošanu, kam pašvaldība nebija izsniegusi atļauju, lai gan A.B. par to bija informējis laikus.

Gada beigās administratīvā tiesa izskatīja arī citus gadījumus, kad personām bija uzlikti administratīvie sodi saistībā ar publisku protesta pasākumu rīkošanu un norisi. Dažkārt tie tika atstāti spēkā, citkārt – atzīti par nepamatotiem vai nesamērīgiem. Piemēram, Krievu skolu aizstāvības štāba aktivistam Rīgas domes deputātam Aleksandram Giļmanam par sabiedriskā transporta kustības traucēšanu, rīkojot “tikšanos ar vēlētājiem”, piemēroja naudas sodu Ls 100 apmērā, bet Administratīvā rajona tiesa samazināja tā apmēru līdz Ls 50. Savukārt Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneša lēmums par naudas soda uzlikšanu Genadijam Kotovam un Vladimiram Buzajevam tika atstāts spēkā. Krievu skolu aizstāvības štāba aktivistam Jurijam Petropavlovskim piemērotais naudas sods par protesta akcijas rīkošanu tuvāk nekā 50 m no Ministru kabineta ēkas tika atzīts par nepamatotu.

Biedrošanās brīvība

Ar politiskajām tiesībām un biedrošanās brīvību saistīts jautājums aktualizējās novembrī, kad Ministru kabinets iesniedza Saeimā likuma “Par politiskajām partijām” projektu. Pašlaik politisko partiju darbību regulē 1992. gada likuma “Par sabiedriskajām organizācijām un to apvienībām” otrā daļa. Šis likums nosaka, ka, lai reģistrētu partiju, tās dibinātājiem jābūt vismaz 200 Latvijas pilsoņiem. Arī Latvijas nepilsoņi var piedalīties partijas dibināšanā, taču to skaits nedrīkst pārsniegt pusi no dibinātāju skaita. Jaunais likumprojekts atrisina problēmu, kas saistīta ar ES pilsoņu iespēju darboties politiskajās partijās, atļaujot gan pilsoņiem, gan nepilsoņiem un ES dalībvalstu pilsoņiem būt partijas biedriem, taču noteic stingrāku prasību nekā līdz šim, paredzot, ka pastāvīgi vismaz pusei un ne mazāk kā 200 partijas biedru jābūt pilsoņiem. Lai arī likumprojektā noteikts tāds pats dibinātāju skaits kā līdzšinējā likumā – 200, to papildina ierobežojoša prasība, ka viņiem visiem jābūt Latvijas pilsoņiem. Aizliegums nepilsoņiem un ES pilsoņiem piedalīties partiju dibināšanā ierobežo līdzšinējās nepilsoņu politiskās tiesības un sašaurina citu ES dalībvalstu pilsoņu iespējas īstenot savas politiskās tiesības.

Saistībā ar biedrošanās brīvību bija vērojams arī zināms progress. Rudenī vairāki policijas darbinieki sāka vākt parakstus zem aicinājuma atļaut policistiem dibināt arodbiedrības. 30. novembrī Valsts cilvēktiesību birojs iesniedza Satversmes tiesā pieteikumu, apstrīdot likuma “Par policiju” 23. panta 5. daļas pirmā teikuma, kas tieši aizliedz policijas darbiniekiem apvienoties arodbiedrībās, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 102. pantam (biedrošanās brīvība) un 108. pantam (tiesības apvienoties arodbiedrībās). Tūlīt pēc tam Saeimā tika iesniegts priekšlikums attiecīgiem likuma grozījumiem, kas atceļ aizliegumu

polīcijas darbiniekiem veidot arodbiedrības, saglabājot aizliegumu streikot. 2. decembrī šie grozījumi tika atbalstīti otrajā lasījumā. Robežsargiem likums joprojām aizliedz apvienoties arodbiedrībās.

Reliģijas brīvība

Latvijā baznīca ir atdalīta no valsts un nav noteikta oficiāla valsts reliģija, kā arī nav definētas tradicionālās reliģijas. Praksē tomēr tādas pastāv, taču to skaits dažādos gadījumos atšķiras.

Sākot ar 2004. gada 1. septembri, no valsts budžeta tiek finansēta kristīgās ticības mācība valsts un pašvaldību skolās, un to var pasniegt piecu konfesiju pedagogi (evanģēliski-luteriskās, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku un baptistu). Bērni, kuru ģimenes neizvēlas kristīgo mācību, tās vietā apgūst ētiku. Citu valsts deleģētu funkciju – laulāšanu – var veikt astoņas konfesijas (luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu un jūdaistu). Kapelāna dienestu (reliģisko aprūpi bruņotajos spēkos, ieslodzījuma vietās, ārstniecības iestādēs u.tml.) drīkst pildīt deviņu reliģiju pārstāvji (luterāņu, Romas katoļu, pareizticīgo, vecticībnieku, metodistu, baptistu, septītās dienas adventistu, jūdaistu un vasarsvētku draudzes).

Reliģisko lietu pārvaldē reģistrētas vairāk nekā 30 konfesijas un reliģiskās savienības, bet tām draudzēm, kuras pirmo reizi uzsāk darbību Latvijā un nepieder pie jau reģistrētajām reliģiskajām savienībām, pirmo 10 gadu laikā jāpārreģistrējas ik gadu, lai Reliģisko lietu pārvalde “pārlicinātos par attiecīgo draudžu lojalitāti pret Latvijas valsti un to darbības atbilstību likumdošanas aktiem”. Reliģisko organizāciju likums nosaka, ka nepieciešams desmit reģistrētu draudžu, lai reģistrētu reliģisku savienību (baznīcu) (7. panta 2. daļa), un ka tikai reģistrētas reliģiskas organizācijas drīkst izveidot mācību iestādes garīgajam personālam, klosterus vai misijas (7.1 panta 1. daļa). Bez tam vienas konfesijas draudzes drīkst reģistrēt tikai vienu reliģisku savienību. Šie noteikumi apgrūtina oficiāli iedibināt reliģijas, kas Latvijā netiek uzskatītas par tradicionālām.

Līgums ar Svēto Krēslu Vatikānā, kas nosaka katoļu baznīcas tiesisko statusu Latvijā, tika ratificēts 2002. gadā, izraisot kritiku par katoļu baznīcas privilēģēto situāciju valstī. 2004. gadā valsts parakstīja līgumus ar 7 konfesijām: evanģēliski luterisko baznīcu, Rīgas ebreju reliģisko draudzi, Latvijas apvienoto metodistu baznīcu, Septītās dienas adventistu Latvijas draudžu savienību, Latvijas vecticībnieku Pomoras baznīcu, pareizticīgo baznīcu un baptistu draudžu savienību. Jūnijā Saeimā tika iesniegti septiņi identiski likumprojekti, lai nostiprinātu līgumus likumu līmenī, taču līdz gada beigām tie netika pieņemti.

Likumprojekti tika daudz kritizēti, īpaši – par neatbilstību tiesību normu hierarhijai, jo noteic: ja līgumā paredzēti citādi noteikumi nekā Latvijas Republikas normatīvajos aktos, tiek piemēroti līguma noteikumi.

Augustā Liepājas pašvaldība rīkoja sabiedrisko apspriešanu par mormoņu lūgšanu nama celtniecību, un tās laikā 19 Liepājas luterāņu, katoļu, pareizticīgo, metodistu, baptistu un citu kristīgo draudžu mācītāji un vadītāji vietējā laikrakstā publicēja atklāto vēstuli, kurā izteica savu negatīvo attieksmi pret šo projektu, argumentējot to ar mormoņu doktrīnas neatbilstību ticības un Bībeles pamatpatiesībām un potenciālo kaitīgo ietekmi uz bērniem un jauniešiem. Vieta, kur bija paredzēts celt lūgšanu namu, atrodas tuvu četrām Liepājas skolām. Vēstules autori aicināja lasītājus noskatīties videofilmu par mormoņu reliģisko praksi un paradumiem. Paši mormoņi šo filmu uzskata par apmelojošu.

2004. gadā Saeimā atkal vairākkārt tika iesniegti priekšlikumi un notika diskusijas, vai papildus tādām reliģisko svētku dienām kā Ziemassvētki, Lielā Piektdiena un Lieldienas par valsts svētkiem atzīt arī pareizticīgo Ziemassvētkus, taču Saeima šos priekšlikumus neatbalstīja.

Atbilstoši ANO Cilvēktiesību komitejas 2003. gada rekomendācijām 2004. gada 23. septembrī tika veikti grozījumi Alternatīvā dienesta likumā, saīsinot 24 mēnešus ilgo šā dienesta pildīšanas laiku līdz laikam, kas vienāds ar obligāto militāro dienestu, – 12 mēnešiem.

Dzimumu līdztiesība un sieviešu tiesības

8. septembrī Ministru kabinets apstiprināja Valsts programmu dzimumu līdztiesības īstenošanai Latvijā 2005.–2006. gadam. Programmā ir noteiktas vairākas prioritātes: paaugstināt sabiedrības informētību dzimumu līdztiesības jautājumos, veicināt darba un ģimenes dzīves apvienošanu, paaugstināt izpratni par dzimumu līdztiesības jautājumiem un veidot ilgtspējīgu dzimumu līdztiesības politikas īstenošanas mehānismu, kā arī novērst vardarbību ģimenē. Novembrī Labklājības ministrija rīkoja sabiedrības informēšanas kampaņu par dzimumu līdztiesības jautājumiem “Kāpēc nē?”. Kampaņas mērķis bija apspriest sieviešu un vīriešu lomu sabiedrībā un ar to saistītos priekšstatus.

ANO Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komiteja publicēja noslēguma secinājumus un ieteikumus saistībā ar Latvijas sniegto ziņojumu par Konvencijas par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu (CEDAW) izpildi. (Sīkāk skatīt sadaļā par starptautisko organizāciju rekomendācijām.)

2. martā Ministru kabinets apstiprināja Valsts programmu cilvēku tirdzniecības novēršanai 2004.– 2008. gadam, diemžēl 2004. gadā tai netika piešķirti līdzekļi. 2004. gada 7. aprīlī Saeima pieņēma un apstiprināja ANO Konvencijas pret transnacionālo organizēto noziedzību Protokolu par cilvēku tirdzniecības, jo sevišķi tirdzniecības ar sievietēm un bērniem novēršanu, apkaršanu un sodīšanu par to. Protokols Latvijā stājās spēkā 29. aprīlī. Savukārt 16. decembrī Saeima trešajā lasījumā pieņēma grozījumus Krimināllikuma 154.¹ panta “Cilvēku tirdzniecība” 1. daļā, izslēdzot no tās vārdus “uz ārvalsti”. Tādējādi arī Latvijas iekšienē veikta cilvēku tirdzniecība tiek kvalificēta kā noziedzīgs nodarījums. Likuma grozījumi arī palielina soda maksimālo robežu no četriem uz sešiem gadiem par personas nosūtīšanu ar tās piekrišanu uz ārvalsti seksuālai izmantošanai (KL 165.¹ panta “Personas nosūtīšana seksuālai izmantošanai” 1. daļa).

2004. gadā par cilvēku tirdzniecību tika ierosinātas 30 krimināllietas, 41 persona tika saukta pie kriminālatbildības par noziedzīgiem nodarījumiem, kas saistīti ar cilvēku tirdzniecību. 2004. gadā par cilvēku tirdzniecību (KL 154.¹ pants) netika notiesāta neviena persona, bet par personas nosūtīšanu ar tās piekrišanu uz ārvalsti seksuālai izmantošanai – 4 personas, no kurām viena – ar brīvības atņemšanu, bet trīs – nosacīti.

2004. gadā cilvēku tirdzniecībā cietušo personu rehabilitāciju sadarbībā ar Starptautiskās migrācijas organizācijas Latvijas biroju veica nevalstiskā organizācija Resursu centrs sievietēm “Marta”. 13 cietušajām sievietēm tika nodrošināta sociālā rehabilitācija un sniegta psiholoģiskā, juridiskā, medicīniskā, kā arī materiālā palīdzība.

Pacientu tiesības

2004. gadā Veselības ministrijas (VM) Medicīniskās aprūpes un darbspējas ekspertīzes kvalitātes kontroles inspekcijas (MADEKKI) saņemto iesniegumu un sūdzību skaits par pacientu tiesību pārkāpumiem gandrīz dubultojās, salīdzinot ar 2003. gadu, – tika iesniegtas 956 sūdzības. No izskatīšanai pieņemtajiem 892 iesniegumiem par pamatotiem tika atzīti nedaudz vairāk nekā puse iesniegumu, 224 ārstiem piespriests naudas sods. Visvairāk sūdzību attiecās uz primāro veselības aprūpi, uz medicīnisko aprūpi Ieslodzījuma vietu pārvaldes iestādēs un uz psihiatrisko aprūpi. Savukārt nevalstiskā pacientu tiesību aizstāvības organizācija Latvijas Pacientu tiesību birojs saņēma 1372 mutiskas un rakstiskas sūdzības, galvenokārt par ārstniecības kvalitāti slimnīcās un poliklinikās, ģimenes ārstu atteikumiem nosūtīt pacientus pie speciālistiem un nepamatotu atteikšanos izrakstīt valsts kompensējamus medikamentus.

LCESC 2003. gada pārskatā minētajā pacientes K. lietā par veselībai nodarītā kaitējuma atlīdzības apjoma noteikšanu un kompensācijas piedziņu (Rīgas apgabaltiesā tika iesniegta prasība pret medicīnas sabiedrību ARS) 2004. gada 26. oktobrī tika panākts mierizlīgums. Abas puses vienojās neizpaust informāciju par kompensācijas apmēru. Savukārt pacientes N. lietā pret Rīgas Dzemdību namu par kompensācijas piedziņu par N. bērna veselībai nodarīto kaitējumu tika pieprasīta papildu ekspertīze.

2004. gadā sabiedrības uzmanības lokā parādījās jauns pacientu tiesību jautājums – mājas dzemdības. Gada sākumā speciālisti apsprieda valdības plānotos grozījumus Seksuālās un reprodūktīvās veselības likumā, kas akceptētu tiesības izvēlēties mājas dzemdības kvalificētas vecmātes vai ginekologa – dzemdību speciālista uzraudzībā. Lai gan grozījumus Seksuālās un reprodūktīvās veselības likumā Ministru kabinets akceptēja 11. maijā, Saeimā tie netika pieņemti. Novembrī Administratīvajā rajona tiesā tika pieņemti pieteikumi par Vidzemes priekšpilsētas un Kurzemes rajona izpilddirekciju dzimtsarakstu nodaļu atteikšanos reģistrēt divus mājās dzimušus bērnus. Abu dzimtsarakstu nodaļu darbinieki norādīja, ka rīkojušies saskaņā ar Seksuālās un reprodūktīvās veselības likumu, par reģistrācijas atteikuma iemeslu minot to, ka bērnu dzimšanu apliecinājušas vecmātes, bet, saskaņā ar Civiltāvokļa aktu reģistrācijas likumu, izziņu par bērna piedzimšanu var izsniegt tikai medicīnas iestāde vai ārsts. Likums neparedz šādas tiesības vecmātei. Novembrī pēc Rīgas mēra Gundara Bojāra rīkojuma abi bērni tika reģistrēti. 23. decembrī Administratīvā rajona tiesa atzina par prettiesisku Vidzemes priekšpilsētas un Kurzemes rajona izpilddirekciju dzimtsarakstu nodaļu darbinieku rīcību, atsakoties reģistrēt mājās dzimušos bērnus, un apmierināja prasības par nodarītā morālā kaitējuma atlīdzību L. ģimenei 1000 latu apmērā un H. ģimenei 500 latu apmērā.

2004. gadā asins donors M.Dz. iesūdzēja Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesā P. Stradiņa Klīnisko universitātes slimnīcu, lekšlietu ministrijas polikliniku un trešo personu – Jūras medicīnas centru – par neinformēšanu, ka viņa asinīs atrasts C hepatīta vīruss, pieprasot no ārstniecības iestādēm zaudējumu atlīdzību 30 000 latu apmērā. Prasītājs uzskata, ka infekcija iegūta 1991. gadā Jūras medicīnas centrā veiktās operācijas laikā. 1998. gadā M.Dz. nodeva asinis P. Stradiņa Klīniskajā universitātes slimnīcā un viņa asinis tika konstatēti C hepatīta vīruss, taču M.Dz. par šo faktu netika informēts. Tobrīd M.Dz. strādāja lekšlietu ministrijas (IeM) Valsts ugunsdzēsības un glābšanas dienestā un lekšlietu ministrijas polikliniķā veica regulāras veselības pārbaudes. Tajās tika atzīts, ka M.Dz. ir vesels, tāpēc nekāda ārstēšana netika sākota. 12. oktobrī tiesa noraidīja M.Dz. prasību, un prasītājs to pārsūdzēja Rīgas apgabaltiesā. Līdzīgi gadījumi rosinājuši sabiedrībā diskusiju par to, vai ārstniecības iestādēm ir jāinformē pacients par analizēs atklātu infekciju, ja persona pati par to nav interesējusies.

Starptautiskās cilvēktiesību aizsardzības institūcijas

2004. gadā Eiropas Cilvēktiesību tiesa pasludināja spriedumus trīs lietās pret Latviju – *Vides aizsardzības klubs pret Latviju*, *Tatjana Ždanoka pret Latviju* un *Mihails Farbtuhs pret Latviju*. Kopš 2002. gada lietās pret Latviju bijuši septiņi Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumi (tai skaitā viens mierizligums). 2004. gadā valdība saņēma uzaicinājumu sniegt komentārus 38 lietās, un piecas lietas ECT pieņēma izskatīšanai pēc būtības. No tām četras attiecas uz pirmstiesas apcietinājumu (ECK 5. pants – tiesības uz brīvību un drošību – un 6. pants – tiesības uz lietas taisnīgu izskatīšanu), bet viena – uz tiesībām uz privāto dzīvi un ģimenes dzīvi (ECK 8. pants).

No 23. līdz 28. februārim Latviju apmeklēja ANO Darba grupa par patvaļīgu aizturēšanu, savukārt no 5. līdz 12. maijam Latvijā trešajā – *ad hoc* (pēkšņā ārkārtas) – vizītē ieradās Eiropas Spīdzināšanas novēršanas komiteja. Jūlijā Latvija sniedza ziņojumu ANO Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komitejai.

Starptautisko cilvēktiesību aizsardzības organizāciju rekomendācijas

Apvienoto Nāciju Organizācijas Darba grupa par patvaļīgu aizturēšanu

No 2004. gada 23. līdz 28. februārim pēc Latvijas valdības ielūguma Latviju apmeklēja ANO Darba grupa par patvaļīgu aizturēšanu. Tā bija pirmā ANO Cilvēktiesību komisijas tematiskās darba grupas vizīte Latvijā. Darba grupa apmeklēja piecus cietumus Rīgā, Cēsis un Daugavpilī, vairākus policijas islaicīgās aizturēšanas izolatorus Rīgā un Rēzeknē, Rīgas Psihiatrijas centra stacionāru, patvēruma meklētāju izmitināšanas centru “Mucenieki” un nelegālo imigrantu uzturēšanās nometni “Olaine”.

Darba grupa ziņojumā Latvijas valstij rekomendē: nodrošināt aizturētajām personām pieeju advokātam un iespēju no aizturēšanas brīža informēt ģimenes locekļus par aizturēšanas faktu; atcelt normu, kas liek apsūdzētajai personai, ja tā atzīta par vainīgu, apmaksāt aizstāvībai norīkotā advokāta pakalpojumus; pakļaut tiesas kontrolei policijā izteiktu atteikšanos no advokāta palīdzības, lai nodrošinātu šīs atteikšanās patiesi brīvprātīgo raksturu. Darba grupa aicina valdību garantēt pirmstiesas izmeklēšanas stadijā vienādas tiesības aizstāvības un apsūdzības pusei, kā arī nodrošināt apsūdzētajai personai un tās aizstāvim pieeju visiem lietas dokumentiem no apsūdzības celšanas brīža. Darba grupa aicina valdību izvērtēt pastāvošo likumdošanu un censties panākt, lai pirmstiesas

apcietinājums tiktu piemērots tikai kā galējais līdzeklis un lai tiktu saīsināti apcietinājuma termiņi, kā arī iesaka izvairīties no apcietināto turēšanas vai nosūtīšanas uz policijas īslaicīgās aizturēšanas izolatoriem jau pēc ievietošanas brīvības atņemšanas vietās, lai veiktu tur izmeklēšanas darbības. Tika ieteikts arī izvairīties no administratīvā aresta izpildes policijas īslaicīgās aizturēšanas izolatoru telpās un paredzēt alternatīvas brīvības atņemšanai.

Darba grupa aicina valdību nodrošināt, lai sūdzības par policijas darbiniekiem izskatītu neatkarīga un objektīva sūdzību izskatīšanas institūcija. Tā aicina Latvijas valsti izveidot īpašu nepilngadīgo justīcijas sistēmu, apcietinājumu nepilngadīgajiem piemērot tikai galējas nepieciešamības gadījumā, apcietinājuma režīmu pielāgot nepilngadīgo vecuma īpatnībām, kā arī paplašināt tiesu pilnvaras nepilngadīgo lietu izskatīšanā. Attiecībā uz ārvalstnieku administratīvo aizturēšanu Darba grupa rekomendē valdībai izvairīties no tādu personu aizturēšanas, kuras saskaņā ar Latvijas likumdošanu tiek atzītas par ārvalstniekiem, bet kurām ar Latvijas valsti ir noturīgas saites; nodrošināt aizturētajiem imigrantiem efektīvus juridiskus līdzekļus, lai apstrīdētu administratīvos lēmumus par aizturēšanu, izbraukšanu un izraidīšanu; pagarināt termiņus paātrinātas patvēruma izskatīšanas procedūras ietvaros, īpaši, lai garantētu lēmumu pārsūdzēšanas efektivitāti personām, kuru lūgums pēc patvēruma ticis noraidīts; samazināt imigrantu aizturēšanas maksimālo termiņu.

Līdz 2004. gada beigām ziņojums bija pieejams tikai angļu valodā.

ANO Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komiteja

2004. gada jūlijā Latvija ziņoja ANO Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komitejai par ANO Konvencijas par jebkuras sieviešu diskriminācijas izskaušanu izpildi. Kaut arī Latvija konvenciju ratificēja jau 1991. gadā, šis bija Latvijas pirmais ziņojums komitejai, kas tika iesniegts, apvienojot sākotnējo, otro un trešo ziņojumu.

Komiteja rekomendē Latvijai iekļaut Satversmē vai citos normatīvajos aktos sieviešu diskriminācijas definīciju, kas atbilstu konvencijas 1. pantam, un dzimumu līdztiesības principu, kas atbilstu konvencijas 2.(a) pantam.

Komiteja iesaka nostiprināt nacionālos mehānismus dzimumu līdztiesības jomā, skaidri nosakot to pilnvaras, pienākumus un mijiedarbību, kā arī piešķirt pietiekamu finansējumu funkciju adekvātai izpildei. Tā iesaka Latvijai pieņemt visaptverošu dzimumu līdztiesības likumu. Komiteja iesaka Latvijai ar sabiedrībai un medijiem īpaši izstrādātu programmu palīdzību censties mazināt stereotipu ietekmi un diskriminējošo attieksmi pret vīriešu un

sieviešu lomu sabiedrībā. Komiteja rekomendē Latvijai veikt pagaidu īpašos pasākumus, lai palielinātu sieviešu skaitu lēmumu pieņemšanas līmeņos valsts institūcijās, un par šo tēmu rīkot informatīvas kampaņas.

Komiteja mudina Latviju uzlabot datu vākšanas sistēmu dzimumu griezumā, īpaši attiecībā uz informāciju par vardarbību pret sievietēm, pieņemt normatīvos aktus attiecībā uz vardarbību ģimenē un definēt izvarošanu ģimenē kā krimināli sodāmu nodarījumu, nodrošināt sievietēm – vardarbības upuriem – jurista palīdzību un tūlītēju aizsardzību, piemēram, ar rīkojumu aizliedzot tuvoties apdraudētajai personai, kā arī iekārtot pietiekami daudz patversmju vardarbības upuriem un veikt pasākumus, lai veicinātu amatpersonu izpratni (sevišķi tiesību aizsardzības, veselības aprūpes un sociālajās iestādēs) par visu veidu vardarbību. Tā rekomendē Latvijai pilnībā īstenot un finansēt nacionālo stratēģiju cīņai pret sieviešu un meiteņu tirdzniecību, kā arī meklēt un risināt cilvēku tirdzniecības cēloņus. Komiteja aicina Latviju darīt visu, lai mazinātu sieviešu prostitūciju, tai skaitā apkarojot pieprasījumu pēc prostitūcijas, kā arī radīt izglītības un darba iespējas jaunām meitenēm, kas pakļautas prostitūcijas riskam.

Latvija tiek aicināta mazināt profesiju segregāciju un nodrošināt vienlīdzīgas iespējas sievietēm un vīriešiem darba tirgū, kā arī izstrādāt un ieviest īpašas apmācību programmas dažādām sieviešu bezdarbnieču grupām. Komiteja pauž neapmierinātību ar pilnīgu informācijas trūkumu valdības ziņojumā attiecībā uz mazākumtautību sievietēm un gados vecākām sievietēm un aicina Latviju nākamajā ziņojumā sniegt mazākumtautību sieviešu situācijas vispusīgu atainojumu, ietverot arī detalizētus datus. Komiteja aicina Latviju parakstīt un ratificēt vai pievienoties konvencijas papildprotokolam, kas paredz individuālu sūdzību iesniegšanu ANO Sieviešu diskriminācijas izskaušanas komitejai.

Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs

Eiropas Padomes Cilvēktiesību komisārs Alvaro Hils-Robless apmeklēja Latviju no 2003. gada 5. līdz 8. oktobrim, un viņa ziņojums par vizīti tika publicēts 2004. gada 12. februārī.

Ziņojumā pievērsta uzmanība jautājumiem, kas saistīti ar tiesību aizsardzības institūciju darbību, piemēram, pārkāpumiem policijā, ieskaitot policijas vardarbību, sūdzību izskatīšanas kārtībai un mehānismiem attiecībā uz policijas darbiniekiem, apstākļiem izmeklēšanas cietumos un policijas īslaicīgās aizturēšanas izolatoros. Ziņojumā aicināts slēgt Centrālcietuma slimnīcu, lai to izremontētu, un tikmēr pārvietot pacientus uz citu, medicīniskai aprūpei piemērotu iestādi. EP Cilvēktiesību komisārs kritizēja pārāk ilgos apcietinājuma termiņus, uzsvēra, ka nereti apcietinājums tiek pagarināts, apcietinātajai

personai nestājoties tiesas priekšā, un norādīja, ka šāda kārtība var radīt problēmas Eiropas Cilvēktiesību konvencijas kontekstā.

Ziņojumā skarti jautājumi, kas saistīti ar nepilsoņu naturalizāciju, un komisārs aicina Latviju atvieglot naturalizācijas kārtību veciem cilvēkiem, invalīdiem un jauniešiem, vairāk iesaistīt nepilsoņus valsts politiskajā dzīvē un, lai veicinātu viņu naturalizāciju un integrāciju, izvērtēt iespēju piešķirt tiesības piedalīties pašvaldību vēlēšanās. Komisārs aicina vienkāršot pēc 1991. gada 21. augusta dzimušo nepilsoņu bērnu, kuriem ir tiesības saņemt pilsonību bez naturalizēšanās, reģistrāciju pilsonībā. Komisārs aicina Latviju ratificēt Vispārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību, atvieglot mazākumtautību valodu lietošanas noteikumus, ļaujot lietot arī oficiālajā sarakstē, kā arī palielināt finansējumu latviešu valodas mācību programmām. Latvija tiek aicināta nodrošināt valsts atbalstu vidusskolām ar mazākumtautību mācībvalodu, lai izglītības reforma nepazeminātu mācību procesa kvalitāti. Ziņojumā tiek ieteikts veicināt sadarbību starp Izglītības un zinātnes ministriju, skolotājiem un vecākiem, lai noteiktu labāko reformas ieviešanas modeli un termiņu, izveidot augstākās izglītības programmas mazākumtautību valodu skolotāju sagatavošanai un mācību programmas citu priekšmetu pasniegšanai mazākumtautību valodās, kā arī nodrošināt mācību grāmatu izdošanu mazākumtautību valodās. Latvija tiek aicināta iespējami drīzāk pieņemt Psihiatriskās palīdzības likumu un radīt efektīvu sistēmu sieviešu un bērnu aizsardzībai pret vardarbību ģimenē.

1. pielikums

LCESC juridiskās konsultācijas 2004. gadā

2004. gadā LCESC sniedza 182 bezmaksas juridiskās konsultācijas. Salīdzinot ar 2003. gadu, konsultāciju skaits pieaudzis par 22. Daudz vairāk nekā iepriekšējā gadā iesniegtas sūdzības par personu tiesību pārkāpumiem policijā. Salīdzinoši daudz sūdzību bijis par personu ar psihiskās veselības traucējumiem tiesībām, sevišķi saistībā ar to negodprātīgu atzišanu par rīcībnespējīgam. Tāpat kā iepriekš daudz iesniegumu saņemts no ieslodzījuma vietām. Pieaudzis konsultāciju skaits par diskriminācijas jautājumiem.

Tēma	Latviski	Krieviski	Angliski	Kurlmēms	Kopā
Tiesības netikt diskriminētam	8	8	4	1	21
Tiesību pārkāpumi policijā	19	12	1		32
Tiesību pārkāpumi ieslodzījuma vietās	4	11			15
Tiesību pārkāpumi imigrācijas iestādēs	2	7	1		10
Tiesību pārkāpumi bruņotajos spēkos	1				1
Tiesību pārkāpumi psihiatriskās ārstniecības iestādēs	9	6			15
Tiesību pārkāpumi apsardzes dienestu darbībā	1				1
Vardarbība ģimenē	1				1
Tiesības uz labu administrāciju	1	3	1		5
Tiesības uz taisnīgu tiesu	1	5			6
Tiesības uz īpašumu	1				1
Darba tiesības	9	1			10
Pulcēšanās brīvība	2				2
Pilsonība	1	1		1	3
Vēlēšanu tiesības		1			1
Reliģijas brīvība	1				1
Bērnu tiesības	6	3			9
Pacientu tiesības	2				2
Dzīvokļa tiesības	5	3			8
Sociālās tiesības	4				4
Lūgumi sniegt informāciju juridiskos jautājumos	13	11	1		25
Citi cilvēktiesību jautājumi	5	2	2		9
Kopā	96	74	10	2	182

2. pielikums

LCESC aktivitātes 2004. gadā

PUBLIKĀCIJAS UN ZIŅOJUMI

Preses pārskats par mazākumtautību un integrācijas jautājumiem Integration Monitor, Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, www.humanrights.org.lv, www.policy.lv, publicēts angļu valodā katru dienu.

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, Cilvēktiesības Latvijā 2003.gadā / Human Rights in Latvia in 2003, Gada pārskats (latviešu un angļu valodā), Rīga: LCESC, 2004; (arī internetā: www.humanrights.org.lv, (latviešu, angļu un krievu valodā) 27.04.2004, www.politika.lv, 29.04.2004).

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, "Latvia", Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America: Report 2004 (Events of 2003). Vienna: International Helsinki Federation for Human Rights (IHF), 2004.

Djačkova Svetlana, Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, Sabiedrības līdzdalība Rīgas pašvaldības lēmumu pieņemšanā: etniskie aspekti, Rīga: LCESC, 2004; (arī internetā: www.politika.lv, 6.04.2004).

Kamenska Anhelita, Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs sadarbībā ar Sabiedriskās politikas centru "Providus", Rokasgrāmata slēgto iestāžu monitoringa veicējiem, Rīga: LCESC, 2003; (arī internetā: www.humanrights.org.lv, 23.04.2004).

Krupņikova Marina, Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, Daudzveidība Latvijas mācību grāmatās un Diversity in Latvian Textbooks (latviešu un angļu valodās), Rīga: LCESC, 2004; (arī internetā: www.humanrights.org.lv, 16.11.2004.; www.politika.lv, 16.11.2004; www.policy.lv, 23.11.2004).

Latvijas Cilvēktiesību un etnisko studiju centrs, Informācija aizturētajiem imigrantiem (latviešu, krievu, angļu, franču, spāņu un arābu valodās), Rīga: LCESC, 2004.

Kamenska Anhelita, Pūce Ilvija, "Kas uzrauga policiju Latvijā?", Diena, 12.02.2004.

Djačkova Svetlana, "Latviešu valoda klibo. Integrācija arī", www.politika.lv, 16.02.2004.

Kamenska Anhelita, Pūce Ilvija, "Telefonakcijas "Nebaidies un informē par policijas vardarbību!" rezultāti", www.politika.lv, 2.03.2004.

Djačkova Svetlana, "Latviešu valodas zināšanas un sabiedrības integrācija", www.politika.lv, 16.03.2004.

Pūce Ilvija, "Politiskais diskriminācijas šaurums", www.politika.lv, 15.06.2004.; Zemgales Ziņas, 30.06.2004.

Pūce Ilvija, "Diskriminācijas novēršanas likums Latvijā", www.stop-discrimination.info/index.php?id=5257, 30.09.2004.

Kamenska Anhelita, "Vai Latvijai vajadzīgs cietums – monstros?", Diena, 4.10.2004.

Krupņikova Marina, "Kommunisms kā realitātes šovs. Pārdomas pēc Karostas cietuma apmeklējuma", Diena, 16.10.2004.

Leimane-Veldmeijere Ieva, "Kaķis aiz loga", Sociālās Palīdzības fonda Vēstis Nr.13, 2004. g. septembris; Aknīstes psihoneiroloģiskās slimnīcas Pacientu padomes avīze, oktobris; (arī internetā: www.dialogi.lv, 20.10.2004).

Leimane-Veldmeijere Ieva, "A Cat at the Window" and the Report on Mental Hospitals in Latvia ["Kaķis aiz loga" un Ziņojums par psihoneiroloģiskajām slimnīcām Latvijā] Newsletter of InterMinds (Skotija), 8. numurs, 2004. gada decembris, 9.–15.lpp.

Brands Kehre Ilze, "Grāmata vēstures apziņai" (par A.Aplbaumas grāmatu Gulags: padomju noietņu vēsture), Diena, 10.12.2004.

Brands Kehre Ilze, "Minority Education in Latvia"/ "Mazākumtautību izglītība Latvijā" (angļu un latviešu valodās), ziņojums EUMC, Vīne, 2004.

LEKCIJAS, SEMINĀRI UN KONFERENCES LATVIJĀ

21. janvārī Ilze Brands Kehre piedalījās Baltijas Foruma organizētajā apaļā galda diskusijā par Molotova-Ribentropa paktu.

22. janvārī Ieva Leimane-Veldmeijere uzstājās ar ziņojumu par Sorosa fonda–Latvija un LCESC kopīgo Cilvēku ar garīgās attīstības traucējumiem un garīgi slimo interešu aizstā-

vības programmu Cēsu rajona padomes un Vecpiebalgas psihoneiroloģiskās slimnīcas rīkotajā konferencē Vecpiebalgā par Vidzemes sociālās integrācijas programmas veidošanu.

12.–15. februārī Anhelita Kamenska un Ilvija Pūce koordinēja ES projekta “Cilvēktiesību monitorings: spīdzināšanas un necilvēcīgas apiešanās novēršana slēgtajās iestādēs – cietumos, policijas izolatoros un psihoneiroloģiskajās iestādēs Baltijas valstīs” ietvaros organizēto anonīmo telefonakciju “Nebaidies un informē par policijas vardarbību!”.

13. februārī LCESC ar Eiropas Padomes (EP) atbalstu organizēja semināru deputātiem un valdības pārstāvjiem par Vispārējo nacionālo minoritāšu aizsardzības konvenciju un tās ratifikāciju Latvijā, kurā piedalījās EP eksperti, LR Saeimas deputāti un iesaistīto ministriju pārstāvji. Semināru vadīja Ilze Brands Kehre.

16. februārī notika Svetlanas Djačkovas pētījuma “Latviešu valodas zināšanas un sabiedrības integrācija” prezentācija, ko organizēja Sabiedriskās politikas centrs “Providus”. Tās ietvaros notika apaļā galda diskusija par latviešu valodas apguves iespējām un politiku, ko vadīja Ilze Brands Kehre.

17. februārī Ilze Brands Kehre prezentēja pētījuma “Reģionālo aspektu loma pilsonības jautājumu risināšanā” rezultātus LR Naturalizācijas pārvaldes organizētajā konferencē.

18. februārī Ilze Brands Kehre piedalījās apaļā galda diskusijā par mazākumtautību izglītību LR Saeimā.

23. februārī Svetlana Djačkova vadīja apaļā galda diskusiju par pētījumu “Sabiedrības līdzdalība Rīgas pašvaldības lēmumu pieņemšanā: etniskie aspekti”, ko organizēja LCESC.

10. martā Ilze Brands Kehre organizēja informatīvu sanākumi Latvijas nevalstiskajām organizācijām “European Youth for Human Rights” un AFROLAT – Eiropas Tikla pret rasismu (ENAR) dalībniecēm – , kurā piedalījās ENAR direktors un citi pārstāvji.

12. martā Ilze Brands Kehre vadīja diskusiju par integrācijas programmām Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariātā.

19. martā LCESC sadarbībā ar Mental Disability Advocacy Centre (MDAC) un Veselības ministriju rīkoja semināru par Psihiatriskās palīdzības likumprojektu Latvijā. Semināru vadīja Ieva Leimane-Veldmeijere.

22. martā Ilze Brands Kehre piedalījās Nacionālās programmas pret neiecietību prezentācijā Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariātā.

26. martā Ilze Brands Kehre sniedza ziņojumu par mazākumtautību izglītības reformu ES misiju vadītājiem Nīderlandes vēstniecībā Rīgā.

7. aprīli seminārā, ko organizēja LCESC, Svetlana Djačkova prezentēja pētījumu "Sabiedrības līdzdalība Rīgas pašvaldības lēmumu pieņemšanā: etniskie aspekti". Ilze Brands Kehre vadīja paneldiskusiju "Pašvaldība un iedzīvotāji: partneri informētas un pilsoniski aktīvas sabiedrības veidošanā".

16. aprīli Svetlana Djačkova Liepājā prezentēja pētījumu "Sabiedrības līdzdalība Rīgas pašvaldības lēmumu pieņemšanā: etniskie aspekti" konferencē par sabiedrības integrācijas jautājumiem, ko organizēja Sociālās un nacionālās integrācijas centrs un Liepājas 8. vidusskola.

20. aprīli Ilvija Pūce piedalījās Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijas sēdē, kurā tika izskatīts Diskriminācijas novēršanas likuma projekts.

20. aprīli LCESC organizēja semināru "Personas tiesības un to ievērošana islaicīgās aizturēšanas laikā". Anhelita Kamenska referēja par Eiropas Padomes Spīdzināšanas novēršanas komitejas mandātu un standartiem, Ilvija Pūce – par Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību Konvencijas 3. pantu (spīdzināšanas aizliegums), Laila Grāvere – par ANO un EP rekomendācijām Latvijai attiecībā uz policiju.

22. aprīli LCESC sadarbībā ar Eiropas Romu tiesību centru un Lielbritānijas Ārlietu un sadraudzības valstu ministrijas finansiālo atbalstu rīkoja semināru Latvijas nevalstiskajām organizācijām "ES Padomes Rasu direktīva (2000/43/EC) un Latvija: nevalstisko organizāciju loma", kurā Ilvija Pūce uzstājās ar ziņojumiem par paraugprāvu nozīmi, kā arī NVO lomu diskriminācijas novēršanā.

29. aprīli notika LCESC 2003. gada pārskata par cilvēktiesībām un interneta mājas lapas prezentācija un preses konference medijiem, valsts institūciju un vēstniecību pārstāvjiem.

5. maijā LCESC sadarbībā ar Nīderlandes Helsinku komiteju (MATRA projekts) organizēja konferenci "Diskriminācijas novēršana Eiropā un Latvijā: no likumdošanas līdz praksei", kurā piedalījās pretdiskriminācijas eksperti no Nīderlandes un Lielbritānijas. Ilze Brands Kehre atklāja konferenci un vadīja divas paneldiskusijas: "Diskriminācijas novēršana Eiropā"

un "Migrācija un diskriminācija". Marina Krupņikova vadīja paneldiskusijas "Nodarbinātība: diskriminācijas novēršanas prasības un instrumenti" un "Nodarbinātība: diskriminācijas novēršana un labas prakses piemēri". Ieva Leimane-Veldmeijere sniedza ziņojumu "Mazaizsargātās grupas: personu ar intelektuālās attīstības traucējumiem un garīgi slimo nodarbinātība Latvijā". Ilvija Pūce sniedza ziņojumu "Nelegālie imigranti Latvijā".

13. maijā Ilze Brands Kehre sniedza ziņojumu "Starptautiskā pieredze sabiedrības integrācijas politikas izstrādē un koordinācijā" Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta organizētajā konferencē "Sabiedrības integrācijas politikas attīstība".

15. maijā Ieva Leimane-Veldmeijere Rīgā piedalījās starptautiskā semināra "Cilvēka cieņa un tiesības uz izglītību" diskusijās par izglītības pieejamību sabiedrības mazaizsargātajām grupām.

20. maijā Ieva Leimane-Veldmeijere teica uzrunu Aknīstes psihoneiroloģiskās slimnīcas pacientu izstrādājumu veikaliņa "Paspārņite" atklāšanā.

21. maijā Ieva Leimane-Veldmeijere uzstājās ar ziņojumu par Sorosa fonda–Latvija un LCESC kopīgo Cilvēku ar garīgās attīstības traucējumiem un garīgi slimo interešu aizstāvības programmu Psihiatrijas centra rīkotajā konferencē "Pašnāvības problēma Latvijā".

25. maijā Ilze Brands Kehre prezentēja LCESC 2003. gada pārskatu par cilvēktiesībām Saeimas Cilvēktiesību un sabiedrisko lietu komisijai.

25. maijā Ilze Brands Kehre lasīja referātu "Cilvēktiesības un parlamentāriešu atbildība" Žurnālistu savienības seminārā.

4. jūnijā Ilze Brands Kehre lasīja referātu par stereotipiem Latvijas laikrakstos un mediju lomu aizspriedumu veicināšanā Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta organizētajā konferencē "Mediji un stereotipi".

16. jūnijā Svetlana Djačkova lasīja lekciju "Mazākumtautību NVO loma paplašinātajā Eiropā" konferencē "Mazākumtautību NVO loma un līdzdalība etniskās integrācijas un sabiedrības līdzdalības procesā", ko organizēja NVO "Pilsoniskā iniciatīva XIX" un Latvijas Sabiedrības integrācijas fonds.

22. jūnijā LCESC un Atvērtās sabiedrības institūta (OSI) EUMAP sadarbībā ar "Programmu garīgi slimo cilvēku interešu aizstāvībai" organizēja apaļā galda diskusiju "Izglītības apguves

un nodarbinātības iespējas cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem". Ieva Leimane-Veldmeijere vadīja diskusiju un uzstājās ar ziņojumiem par izglītību un nodarbinātību.

9. jūlijā Svetlana Djačkova lasīja lekciju un vadīja semināru par valodas politiku Latvijā Latgales un Vidzemes reģiona NVO un mazākumtautību pārstāvjiem Valmierā, ko organizēja Vidzemes augstskola.

14. jūlijā Ilze Brands Kehre lasīja lekciju par cilvēktiesībām un diskrimināciju Vidzemes augstskolas studentiem.

18. jūlijā Jaunās Akadēmijas vasaras nometnes studentiem Mērsragā Ilze Brands Kehre lasīja lekciju par diskrimināciju, bet Anhelita Kamenska – par slēgtajām iestādēm un personām, kam atņemta brīvība.

23. jūlijā Ieva Leimane-Veldmeijere piedalījās Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta rīkotajā diskusijā par integrāciju dzimumlīdztiesības aspektā.

18. augustā Marina Krupņikova prezentēja pētījuma "Daudzveidība Latvijas mācību grāmatās" rezultātus Latviešu valodas apguves valsts programmas gada konferencē.

19. augustā Ilze Brands Kehre lasīja referātu "Ekonomistu apvienībai 2010" Sīkragā "Integrācija un diskriminācijas novēršana kā ekonomiskās attīstības faktori".

23. augustā LCESC ar Eiropas Padomes Informācijas biroja, Ziemeļvalstu Ministru padomes informācijas biroja un Francijas vēstniecības atbalstu organizēja semināru izglītības ekspertiem un valdības pārstāvjiem "Daudzvalodīgums mācību procesā Eiropas kontekstā". Ilze Brands Kehre vadīja semināru un sniedza ziņojumu "Daudzvalodīgums un starpkulturālisms kā vērtības paplašinātajā Eiropā".

27. augustā Dace Lukumiete piedalījās ekspertu seminārā "Romu kultūras attīstība Latvijā: kompetence un iespējas Eiropā".

27. augustā Ieva Leimane-Veldmeijere piedalījās Aknīstes psihoneiroloģiskās slimnīcas 50 gadu jubilejas svinībās un teica uzrunu slimnīcas kolektīvam.

27. augustā Ilze Brands Kehre piedalījās NVO tikšanās ar Latvijas Valsts prezidenti, lai apspriestu NVO lomu demokrātiskā sabiedrībā.

9. septembrī Ieva Leimane-Veldmeijere piedalījās seminārā Strenču psihoneiroloģiskajā slimnīcā un uzstājās ar ziņojumu par pašpalīdzības grupu nozīmi un veidošanos Latvijā.

9. septembrī LCESC Liepājā organizēja reģionālo semināru “Diskriminācijas novēršana Eiropā un Latvijā: teorija un prakse”. Ilze Brands Kehre, Ilvija Pūce un Laila Grāvere uzstājās ar ziņojumiem un vadīja apmācības.

15. septembrī Ieva Leimane-Veldmeijere un Eva Ikauniece piedalījās Strenču psihoneiroloģiskās slimnīcas pacientu kluba un bibliotēkas atklāšanas svētkos.

24. septembrī Ieva Leimane-Veldmeijere organizēja Igaunijas, Lietuvas un Ungārijas partneru tikšanos ES projekta “Cilvēktiesību monitorings: spīdzināšanas un necilvēcīgas apiešanās novēršana slēgtajās iestādēs – cietumos, policijas izolatoros un psihoneiroloģiskajās iestādēs Baltijas valstīs” ietvaros, lai apspriestu politikas analīzes pētījumu par cilvēktiesību situāciju psihiatrijā.

4.–10. oktobrī Ieva Leimane-Veldmeijere sadarbībā ar Psihiatrijas māsu apvienību un “Paspārni” (Aknīstes psihoneiroloģiskā slimnīca) organizēja sabiedrības informēšanas kampaņu “Arī garīgi slimajiem ir cilvēktiesības”.

7. oktobrī Ilze Brands Kehre piedalījās ekspertu diskusijā par cilvēktiesībām interneta portālā www.dialogi.lv.

8. oktobrī Ilze Brands Kehre, Svetlana Djačkova un Ilvija Pūce Siguldā piedalījās ekspertu seminārā demokrātijas izvērtējuma projektam “IDEA”, ko organizēja Latvijas universitātes Politikas zinātnes nodaļa.

11.–12. oktobrī LCESC organizēja apmācības psihiatrijas jomā strādājošajām organizācijām par ES finansējuma piesaisti un projektu iesniegšanu.

13. oktobrī Jelgavā Svetlana Djačkova lasīja lekciju par mazākumtautību aizsardzību Latvijā seminārā par cilvēktiesībām jauniešiem un žurnālistiem no Krievijas, Baltkrievijas un Ukrainas, ko organizēja NVO “Iecietība. Kultūra. Draudzība”.

26. oktobrī ES projekta “Cilvēktiesību monitorings: spīdzināšanas un necilvēcīgas apiešanās novēršana slēgtajās iestādēs – cietumos, policijas izolatoros un psihoneiroloģiskajās iestādēs Baltijas valstīs” ietvaros LCESC organizēja semināru specializēto valsts sociālās aprūpes centru un pensionātu personālam (90 dalībnieki) par medicīnisko aprūpi,

izolācijas un fiksācijas dokumentu noformēšanu un sociālās aprūpes padomju darbību. Ieva Leimane-Veldmeijere vadīja semināru un uzstājās ar ziņojumu "Sociālās aprūpes padomju nozīme sociālās aprūpes centros".

26. oktobrī LCESC Jelgavā organizēja reģionālo semināru "Diskriminācijas novēršana Eiropā un Latvijā: teorija un prakse". Ilze Brands Kehre, Ilvija Pūce un Laila Grāvere uzstājās ar referātiem un vadīja apmācības.

28. oktobrī LCESC organizēja semināru Latvijas NVO pārstāvjiem par Eiropas Tiklu pret rasismu (ENAR). Seminārā piedalījās ENAR vadošie darbinieki.

16. novembrī Starptautiskās iecietības dienas ietvaros Marina Krupņikova prezentēja pētījuma "Daudzveidība Latvijas mācību grāmatās" rezultātus. Pēc prezentācijas notika diskusija "Daudzveidība izglītībā Latvijā", kurā piedalījās izglītības un mācību grāmatu eksperti. Diskusiju vadīja Ilze Brands Kehre.

25. novembrī Ieva Leimane-Veldmeijere piedalījās Jelgavas psihoneiroloģiskās slimnīcas rīkotajā konferencē "Ambulatorās ārstniecības un aprūpes iespējas psihiatriskajā praksē" un uzstājās ar ziņojumu par SFL/LCESC programmas aktivitātēm.

2. decembrī Ilze Brands Kehre piedalījās seminārā, ko organizēja NVO "Baltā māja", un sniedza ziņojumu par diskrimināciju uz vecuma pamata un attiecīgajām ES direktīvām.

9.–10. decembrī Ieva Leimane-Veldmeijere un Eva Ikauniece piedalījās Veselības ministrijas un Pasaules Veselības organizācijas apmācību seminārā "Garīgās veselības aprūpes pakalpojumu pieejamības un finansēšanas plānošana". Ieva Leimane-Veldmeijere vadīja vairākas semināra darba grupas.

MONITORINGA AKTIVITĀTES

22. janvārī Ilvija Pūce veica monitoringa vizīti uz nelegālo imigrantu uzturēšanās nometni "Olaine".

23.–27. februārī Ieva Leimane-Veldmeijere kopā ar starptautiskajiem partneriem veica monitoringu Krievijas Federācijas Kaļiņingradas apgabala psihiatriskajās slimnīcās un pansionātos, apmeklējot Kaļiņingradas pilsētas psihiatrisko slimnīcu, Kaļiņingradas apgabala psihiatrisko slimnīcu, Čerņahovskas psihiatrisko slimnīcu, Čerņiševaskas psihiatrisko slimnīcu, Boļšakovskas pansionātu un Sovetskas pansionātu.

8. martā Anhelita Kamenska un Ilvija Pūce veica monitoringa vizīti uz Liepājas cietumu.

22. jūnijā Ilvija Pūce un Laila Grāvere veica monitoringa vizīti uz nelegālo imigrantu uzturēšanās nometni "Olaïne".

No jūnija līdz oktobrim Ieva Leimane –Veldmeijere, Eva Ikauniece, psihiatrijas eksperts Uldis Veits un Lauris Neikens veica 12 monitoringa vizītes uz sociālās aprūpes centriem personām ar garīga rakstura traucējumiem. Tika apmeklēti pansionāti Aizviķos, Reģos, Raunā, Nītaurē, Veģos, Dundagā, Lubānā, Rēzeknē, Subatē, Ilūkstē, Slokā un Ilģos.

8. septembrī Ilvija Pūce un Laila Grāvere veica monitoringa vizīti uz Liepājas cietumu un Liepājas pilsētas un rajona policijas pārvaldes īslaicīgās aizturēšanas izolatoru.

16. septembrī Ilvija Pūce un Laila Grāvere veica monitoringa vizīti uz Patvēruma meklētāju izmitināšanas centru "Mucenieki" Rīgas rajona Ropažu pagastā.

20. oktobrī Ilvija Pūce un Laila Grāvere veica monitoringa vizīti uz Talsu rajona policijas pārvaldes īslaicīgās aizturēšanas izolatoru.

25. oktobrī Ilvija Pūce un Laila Grāvere veica monitoringa vizīti uz Pārlielupes cietumu Jelgavā.

7. decembrī Anhelita Kamenska veica monitoringa vizīti uz Cēsu audzināšanas iestādi nepilngadīgajām personām.

9. decembrī Ilvija Pūce un Laila Grāvere veica monitoringa vizīti uz Bauskas rajona policijas pārvaldes īslaicīgās aizturēšanas izolatoru.

15. decembrī Ilvija Pūce un Laila Grāvere veica monitoringa vizīti uz Jēkabpils cietumu.

STARPTAUTISKIE PASĀKUMI

28. janvārī – 1. februārī Ieva Leimane-Veldmeijere un Eva Ikauniece piedalījās Atvērtās sabiedrības institūta (OSI) Pirmsiestāšanās ES monitoringa programmas un Garīgi slimo interešu aizstāvības programmas organizētajā seminārā "Izglītības un nodarbinātības pieejamība cilvēkiem ar intelektuālās attīstības traucējumiem" Budapeštā (Ungārija).

5.–6. februārī Ilze Brands Kehre piedalījās seminārā “Eiropas seminārs par jaunieceļotājiem imigrantiem un bēgļiem” par ES integrācijas politiku Kopenhāgenā (Dānija).

11.–14. februārī Marina Krupņikova un Sintija Paura piedalījās Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) organizētajā RAXEN Nacionālo atbalsta punktu seminārā Vīnē (Austrija).

4.– 5. martā Ilze Brands Kehre piedalījās Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) padomes 18. sanāsmē Vīnē (Austrija).

24.–25. martā Ilze Brands Kehre piedalījās konferencē “Eiropas nākotne: ceļā uz jaunu kultūru?”, ko organizēja Kultūras zinātņu institūts Esenē (Vācija), un sniedza ziņojumu “Mazākumtautību identitāte Latvijā un Eiropā”.

28.–31. martā Ilze Brands Kehre un Ilvija Pūce piedalījās mācībās par pretdiskriminācijas jautājumiem, ko rīkoja Lielbritānijas Ārlietu un sadraudzības valstu ministrija Londonā (Lielbritānija).

1.–2. aprīlī Ilze Brands Kehre piedalījās darba grupā Īrijas ES prezidentūras konferencē “Līdzsvarojot mobilitāti un sociālo iekļaušanu – nodarbinātības un sociālās politikas loma” Bandoranā (Īrija).

20.–23. maijā Anhelita Kamenska piedalījās konferencē “Lingvistiskā dažādība, ilgtspēja un miers” Barselonā (Spānija).

24. maijā Marina Krupņikova piedalījās Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) organizētajā RAXEN Nacionālo atbalsta punktu seminārā Vīnē (Austrija).

28.–30. maijā Ieva Leimane-Veldmeijere piedalījās konferencē “Alternatīvās aprūpes politika psihiatrijā bijušā Austrumu bloka valstīs” Sofijā (Bulgārijā).

9. jūnijā Ilze Brands Kehre piedalījās konferencē “Eiropas apaļais galds par rasismu un starpkulturālismu” Dublinā (Īrija).

17.–20. jūnijā Ieva Leimane-Veldmeijere piedalījās SMES 8. seminārā Prāgā (Čehija) “Cieņa un veselība – tiesības un pieejamība” un uzstājās ar ziņojumu par sabiedrības mazaizsargāto grupu tiesībām.

24.–25. jūnijā Svetlana Djačkova piedalījās Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) organizētajā RAXEN Nacionālo atbalsta punktu seminārā Vīnē (Austrija).

28. jūnijā Ieva Leimane-Veldmeijere apmeklēja Amsterdamas pirmstiesas cietuma psihiatrisko nodaļu “Foba” (Nīderlande).

28.–29. jūnijā Ilze Brands Kehre piedalījās Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) padomes 19. sanāksmē Vīnē (Austrija), kur tika ievēlēta par EUMC valdes priekšsēdētāja vietnieci.

30. jūlijā Dace Lukumiete piedalījās Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) rīkotajā ekspertu tikšanās par čigānu obligātās izglītības vadlīniju izstrādi Vīnē (Austrija).

11.–12. septembrī Marina Krupņikova piedalījās Eiropas Tikla pret rasismu (ENAR) konferencē “Apkarojot rasismu un ksenofobiju kā noziegumu” Briselē (Beļģija).

13.–14. septembrī Ilze Brands Kehre piedalījās EDSO rīkotajā konferencē “Par iecietību un cīņu pret rasismu, ksenofobiju un diskrimināciju” Briselē (Beļģija).

14. septembrī Ilze Brands Kehre kā Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) valdes priekšsēdētāja vietniece Briselē (Beļģija) tikās ar Džonatanu Foulzu (Jonathan Faulls), EK Brīvības, drošības un tiesiskuma Ģenerāldirektorāta pārstāvi.

30. septembrī –1. oktobrī ES konferencē “Vienoti Eiropā. Par dažādību. Pret rasismu” Rīgā (Latvija) Ilze Brands Kehre vadīja ievadsesiju “Eiropas diskriminācijas novēršanas politika – tās ieguldījums un ietekme diskriminācijas jautājumu apzināšanā 25 dalībvalstīs”; Marina Krupņikova vadīja apaļā galda diskusiju “Diskriminācija nodarbinātības jomā” diskriminācijas novēršanas kampaņas noslēgumā.

1.–2. oktobrī Ieva Leimane-Veldmeijere piedalījās Pasaules alianses garīgi slimo interešu aizstāvimai (GAMIAN) ikgada konferencē Tallinā (Igaunija).

4.–5. oktobrī Ilze Brands Kehre piedalījās Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) valdes 31. sēdē Vīnē (Austrija).

6.–9. oktobrī Ieva Leimane-Veldmeijere piedalījās Gasteinas 7. Eiropas veselības forumā “Veicinot iekļaušanu sabiedrībā paplašinātā Eiropā: dienas kārtībā – garīgā veselība” Bad-

Hofgasteinā (Austrija).

19.–21.oktobrī Ilze Brands Kehre Vīnē (Austrija) piedalījās EUMC valdes sēdē, padomes sēdē un darba grupā par EUMC mandāta pilnvaru paplašināšanu, kas paredz Pamattiesību aģentūras izveidi.

22.–23. oktobrī Ieva Leimane-Veldmeijere piedalījās organizācijas “Inclusion Europe” rīkotajā konferencē “Iekļaušana sabiedrībā – Eiropas iniciatīvas par sabiedrībā balstītas dzīvesvietas alternatīvām cilvēkiem ar invaliditāti noslēguma konference” Briselē (Beļģija).

No 1. novembra līdz 1. decembrim Marina Krupņikova stažējās programmā “Eiropas projekts”, ko atbalsta Sorosa fonda–Latvija un Baltijas–Amerikas Partnerattiecību programma Atklātās sabiedrības institūta (OSI) nodaļā Briselē (Beļģija).

8.–9. novembrī Marina Krupņikova piedalījās Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) organizētajā RAXEN Nacionālo atbalsta punktu seminārā Vīnē (Austrija).

11.–14. novembrī Ilze Brands Kehre piedalījās Starptautiskās Helsinku federācijas (IHF) Ģenerālajā asamblejā Maskavā (Krievija) .

12. novembrī Ilvija Pūce piedalījās apaļā galda diskusijā “Eiropas Konstitūcijas Pamattiesību harta” Tallinā (Igaunija).

22.–23. novembrī Ilze Brands Kehre piedalījās Nīderlandes prezidentūras konferencē “Līdztiesība nākotnes Eiropā” Šeiveningenā (Nīderlande) un vadīja paneldiskusiju “Mazākumtautības paplašinātajā Eiropā”.

22. novembrī – 3. decembrī Ilvija Pūce piedalījās praktiskajās mācībās “Diskriminācijas novēršana un minoritāšu tiesības Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas kontekstā”, ko rīkoja “Interights”, Nīderlandes Helsinku komiteja, Nīderlandes Advokātu asociācija u.c. Susterberhā (Nīderlande).

23. novembrī Ilze Brands Kehre piedalījās Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) darba grupā par EUMC mandāta pilnvaru paplašināšanu Šeiveningenā (Nīderlande).

25.–26. novembrī Ilze Brands Kehre kā eksperte piedalījās Rīgas domes delegācijas darba vizītē sociālās integrācijas un izglītības apmaiņas programmā Amsterdamā (Nīderlande).

9.–10. decembrī Ilze Brands Kehre piedalījās Eiropas Komisijas konferencē “Datu vākšana līdztiesības veicināšanai” Helsinkos (Somijā).

14. decembrī Ieva Leimane-Veldmeijere un Eva Ikauniece piedalījās pieredzes apmaiņas braucienā uz klubu māju “Haabersti Klubimaja” Tallinā (Igaunija), lai iepazītos ar klubu mājas rehabilitācijas modeli personām ar psihiskās veselības traucējumiem.

16.–17. decembrī Ilze Brands Kehre piedalījās Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centra (EUMC) Eiropas apaļā galda konferencē par EUMC mandāta pilnvaru paplašināšanu Vinē (Austrija).

PLAŠSAZIŅAS LĪDZEKĻI

Vietējie laikraksti

LCESC darbinieki vairākkārt tika intervēti latviešu un krievvalodīgajā presē par dažādiem jautājumiem (mazākumtautību izglītības reformu un bilingvālo izglītību, valodas politiku, mazākumtautību tiesībām, integrācijas jautājumiem, personu ar psihiskās attīstības traucējumiem aprūpi, policijas vardarbību un apstākļiem ieslodzījuma vietās un citās slēgtajās iestādēs, diskrimināciju, NVO lomu cilvēktiesību aizstāvībā u.c.).

Plašākās individuālās intervijas bijušas: ar Ilzi Brands Kehri dienas laikrakstā “Vesti Segodnja” (krievu valodā) 11. oktobrī par cilvēktiesībām un politisko dzīvi Latvijā, “The Baltic Times” (angļu valodā) 10. novembrī par dažādiem cilvēktiesību un integrācijas jautājumiem, dienas laikrakstā “Čas” (krievu valodā) 18. decembrī par integrācijas un valodas jautājumiem, interneta portālā www.politika.lv 15. jūnijā par iecietības veicināšanas programmu un 12. oktobrī diskusijā par jumta organizācijas dibināšanu, kuras mērķis būtu aizstāvēt krievvalodīgo minoritāšu tiesības. Šī diskusija publicēta portālā ar nosaukumu “OKROL – krievu kopienu biznesa ideju inkubators” (<http://www.politika.lv/index.php?id=109909lang=lv>), lasāma arī krievu valodā (<http://www.dialogi.lv/article.php?id=348&t=1&rub=0>). 20. oktobrī Ilze Brands Kehre piedalījās diskusijā par cilvēktiesībām, politiku un starpterniskās sadarbības iespējām NVO darbībā portālā www.dialogi.lv, kas tika publicēta latviski (“Cilvēktiesības un politika” <http://www.dialogi.lv/article.php?id=370&t=0&rub=0>) un krieviski (“Prava čeloveka i politika” <http://www.dialogi.lv/article.php?id=370&la=1>).

Ieva Leimane-Veldmeijere intervijās “Latvijas Vēstnesim” 21. maijā un 8. oktobrī pievērsās garīgi slimo cilvēku aprūpes problēmām.

2004. gadā LCESC vairāk nekā 60 reizi citēts vai pieminēts presē, kā arī saistībā ar LCESC darbību citēti vai intervēti tā darbinieki Ilze Brands Kehre, Ieva Leimane-Veldmeijere, Anhelita Kamenska, Ilvija Pūce, Marina Krupņikova un Svetlana Djačkova.

Vietējās televīzijas un radio

2004. gadā Ilze Brands Kehre vairākkārt sniedza komentārus Latvijas televīzijā un Latvijas radio (gan latviski, gan krieviski raidošajās ziņu programmās) par dažādiem cilvēktiesību jautājumiem – diskrimināciju, pilsonību, neiecietību, izglītības reformu, stereotipiem izglītībā, ekstrēmistu grupējumiem, NVO lomu un mazākumtautību tiesībām. Ilze Brands Kehre divreiz bija LTV 1 ziņu pielikuma “Mūsu cilvēks” viesis (13. janvārī par mazākumtautību tiesībām un 29. aprīlī, iepazīstinot ar LCESC 2003. gada pārskatu). 27. aprīlī Ilze Brands Kehre bija Latvijas Radio 1 raidījuma “Krustpunkti” viesi (par neiecietību). 18. oktobrī Ilze Brands Kehre piedalījās Latvijas Radio 1 tiešajā diskusijā ar diviem Saeimas deputātiem par Vīspārējo konvenciju par nacionālo minoritāšu aizsardzību. 16. novembrī Ilze Brands Kehre bija LTV 5 vakara ziņu programmas viesi, kur tika intervēta par neiecietību un daudzveidību saistībā ar LCESC izdevumu “Daudzveidība Latvijas mācību grāmatās”.

Anhelita Kamenska 20. februārī bija LTV 1 ziņu pielikuma “Mūsu cilvēks” viesi sakarā ar telefonakciju par policijas vardarbību, ko organizēja LCESC un Sabiedriskās politikas centrs “Providus”. Anonīmās telefonācijas laikā 12.–15. februārī Anhelita Kamenska tika 11 reizes intervēta dažādās TV un radio programmās.

Ieva Leimane-Veldmeijere tika intervēta Latvijas radio par psihiatriskās palīdzības likumprojektu (krievu valodā, 29. aprīlī), LTV 2 ziņās un Latvijas Radio 4 “Domskaļa Ploščadji” (abas krievu valodā) par sabiedrības informēšanas kampaņu par garīgi slimo tiesībām (4. oktobrī) un Latgales reģionālajā TV par darbu ar Aknīstes psihoneiroloģisko slimnīcu (20. maijā).

Ilvija Pūce 21. februārī kā eksperte piedalījās TV 5 raidījumā par policijas vardarbību, bet 30. septembrī – Latvijas radio diskusijā par diskrimināciju.

Svetlana Djačkova sniedza komentārus vairākām radio un televīzijas programmām: Latvijas TV 1, TV 2, Pirmajā Baltijas kanālā (krievu valodā), Latvijas Radio 1, Latvijas Radio 4 “Domskaļa Ploščadji” (krievu valodā) par latviešu valodas politikas jautājumiem (16. februārī); Liepājas TV par sabiedrības līdzdalību pašvaldību darbā (16. aprīlī); studentu radio NABA par sabiedrības integrācijas jautājumiem (7. jūnijā); Latvijas Radio 4 “Domskaļa Ploščadji” (krievu valodā) par LCESC aktivitātēm un sabiedrības integrācijas jautājumiem (27. jūlijā).

Laila Grāvere 28. jūlijā sniedza komentārus LTV ziņu raidījumam “Panorāma” par nodarbinātības ierobežojumiem bijušajiem VDK darbiniekiem.

Ārvalstu mediji

Ilze Brands Kehre sniedza intervijas par dažādiem jautājumiem (cilvēktiesībām, mazākumtautību tiesībām, izglītības reformu, bilingvālo izglītību, diskriminācijas novēršanu, rasismu u.c.) vairākiem ārvalstu medijiem, piemēram, Francijas radio, *France Culture*, Horvātijas dienas laikrakstam “*Jutarni list*”, BBC Horvātijas birojam, Slovēnijas TV, Beļģijas TV, Zviedrijas radio, Austrijas radio u.c.

Svetlana Djačkova sniedza interviju Vācijas TV kanālam ARD par naturalizāciju un mazākumtautību tiesību aizsardzības jautājumiem Latvijā.

KONSULTĒŠANA UN EKSPERTU ATZINUMU SNIEGŠANA

Tikšanās

2004. gadā LCESC darbinieki vairākkārt tikās ar valdības un dažādu ministriju pārstāvjiem: no Tieslietu ministrijas, Iekšlietu ministrijas, Veselības ministrijas, Labklājības ministrijas, Valsts robežsardzes, Centrālcieta vadības, Valsts policijas u.c. LCESC darbiniekiem ir bijušas tikšanās ar ārvalstu vēstniecību un valdību, kā arī starptautisku organizāciju pārstāvjiem, piemēram, no EP Parlamentārās asamblejas, NATO Parlamentārās asamblejas, ANO Darba grupas par patvaļīgu aizturēšanu, ar EDSO Augsto komisāru mazākumtautību jautājumos, kā arī dažādām starptautiskām nevalstiskajām organizācijām un tikliem.

Piedalīšanās oficiālajās darba grupās

Ilze Brands Kehre piedalījās Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta darba grupā Nacionālās programmas iecietības veicināšanai īstenošanā.

Decembrī Ilze Brands Kehre tika uzaicināta piedalīties ārlietu ministra darba grupā par EP Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu aizstāvību ratifikāciju.

Iļvija Pūce piedalījās Īpašu uzdevumu ministra sabiedrības integrācijas lietās sekretariāta darba grupā “Pret rasu diskrimināciju vērsto normatīvo aktu projektu izstrādei”.

Ilze Brands Kehre piedalījās EK nacionālajā darba grupā par ES informācijas kampaņu "Par dažādību. Pret diskrimināciju".

Laila Grāvere un Ilviņa Pūce piedalījās Phare 2003 Nacionālās programmas projekta "Policijas apmācība" lektori ministrijas Sabiedrības konsultatīvās padomes darba grupā.

Ieva Leimane -Veldmeijere konsultēja Veselības ministrijas darba grupu par Ministru kabineta Noteikumu par sabiedrībai bīstamo personu ar psihiskiem un uzvedības traucējumiem Valsts reģistru izstrādi.

Rakstiskās ekspertīzes pēc pieprasījuma

Komentāri par ierosinātajiem grozījumiem Pilsonības likumā attiecībā uz bērniem pēc īpašu uzdevumu ministra bērnu un ģimenes lietās lūguma (Ilze Brands Kehre).

Eksperta viedoklis Satversmes tiesai par ierosināto lietu par Izglītības likuma pārejas noteikumu 9.3. punkta (pāreja uz mācību valodas proporcijām 60 (latviešu valoda) : 40 (mazākumtautību valoda) mazākumtautību skolu vecākajās klasēs no 2004. gada 1. septembra) atbilstību LR Satversmes 1., 91. un 114. pantam (Ilze Brands Kehre).

3. pielikums

LCESC darbinieki 2004.gadā

Ilze BRANDS KEHRE – direktore

Ieva LEIMANE-VELDMEIJERE – programmas direktore

Ilvija PŪCE – juriste

Laila GRĀVERE – juriste

Svetlana DJAČKOVA – pētniece

Marina KRUPŅIKOVA – pētniece, RAXEN projekta direktore

Dace LUKUMIETE – pētniece

Eva IKAUNIECE – projekta asistente

Indra STRAUTIŅA – projekta asistente

Maruta BABULE – projektu koordinatore

Renāte LĪNE – finanšu menedžere/grāmatvede

Daļējas slodzes darbinieki:

Aude TOULOUSE – projekta direktore

Maija ŠTRĀLA – biroja asistente

Sintija PAURA – projekta asistente

Ārštata pētniece

Anhelita KAMENSKA

4. pielikums

LCESC 2004.GADA FINANSIĀLĀS DARBĪBAS PĀRSKATS**Bilance (Ls)**

AKTĪVS	Pielikums	31.12.2004	31.12.2003
ILGTERMIŅA IEGULDĪJUMI			
Pamatlīdzekļi	2	19,620	5,689
Kopā ilgtermiņa ieguldījumi		19,620	5,689
APGROZĀMIE LĪDZEKĻI			
Debitoru parādi	3	515,576	554,714
Avansi un īstermiņa aizdevumi		661	316
Pārējie		1,279	1,382
Nauda		93,977	187,582
Kopā apgrozāmie līdzekļi		611,493	743,994
KOPĀ AKTĪVS		631,113	749,683
PASĪVS			
FONDI			
Rezerves fonds		96,825	177,388
Kopā fondi		96,825	177,388
UZKRĀJUMI			
Kopā uzkrājumi		4,960	3,411
ĪSTERMIŅA KREDITORI			
Parāds par saņemtajiem pakalpojumiem		722	1,346
Noreķini ar dotāciju saņēmējiem	4	48,080	73,625
Parāds par neizlietotajām dotācijām		1,930	–
Nākamo periodu dāvinājumi	5	478,596	491,719
Sociālās apdrošināšanas obligāto iemaksu parāds	6	–	2,194
Kopā īstermiņa kreditori		529,328	568,884
KOPĀ PASĪVS		631,113	749,683

Ieņēmumu un izdevumu pārskats

	Pielikums	<u>2004</u>	<u>2003</u>
IEŅĒMUMI			
Saņemtie ziedojumi un dāvinājumi		166,132	378,345
Kopā ieņēmumi		166,132	378,345
IZDEVUMI			
Pamatlīdzekļu nolietojums	2	(6,170)	(2,311)
Atlīdzība par darbu un sociālās apdrošināšanas obligātās iemaksas	7	(105,363)	(80,604)
Izdevumi statūtos paredzēto mērķu īstenošanai		–	(173,482)
Citi izdevumi	8	(135,163)	(22,270)
Kopā izdevumi		(246,696)	(278,667)
IEŅĒMUMU UN IZDEVUMU STARPĪBA		(80,564)	99,676

Ziedojumu un dāvinājumu pārskats

	<u>2004</u>	<u>2003</u>
Pārskata gadā saņemto ziedojumu un dāvinājumu kopsumma		
	166,132	378,345
Sorosa Fonds –Latvija	32,779	73,809
Eiropas Komisija	–	126,571
Eiropas Rasisma un ksenofobijas novērošanas centrs (EUMC)	26,457	14,240
Max Van Der Stoel balva	–	32,300
Atvērtās sabiedrības institūts (OSI), Budapešta	56,034	58,300
Nīderlandes Helsinku komiteja	34,030	28,121
Citi	16,832	45,004
Saņemto ziedojumu un dāvinājumu izlietojums		
SFL Integrācijas un etniskās saskaņas veicināšanas programma	6,144	8,761

SFL Cilvēku ar garīgās attīstības traucējumiem un garīgi slimu cilvēku aizstāvības programma	50,689	51,489
EK projekts "Monitoring Human Rights and Prevention of Torture in Closed institutions: prisons, police cells and mental health care institutions in Baltic countries"	43,804	81,250
Projekts "European Monitoring Centre on Racism and Xenophobia"	28,467	10,201
Nīderlandes Helsinku komiteja "Strengthening the Anti-Discrimination Work of the Latvian Center for Human Rights and Ethnic Studies"	47,786	5,149
SIF projekts "Study of the Situation of Roma in Latvia"	–	21,626
Citu ziedotāju apstiprinātie projekti	48,096	45,508
Centra administratīvie un citi darbības izdevumi	21,710	54,683
Saņemto ziedojumu un dāvinājumu izlietojums kopā	246,696	278,667

LCESC 2004. gada grāmatvedības revīziju veica zvērināts revidents Ivars Blumbergs. Interesenti var iepazīties ar auditora slēdzienu LCESC birojā.

